

**T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**HESAPLANMIŞ MADDİ OLMAYAN VARLIK YÖNTEMİYLE ENTELEKTÜEL
SERMAYENİN HESAPLANMASI: TÜRKİYE BANKACILIK SEKTÖRÜ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

ÇAĞLAR AKBAŞ

DÜZCE, 2019

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**HESAPLANMIŞ MADDİ OLMAYAN VARLIK YÖNTEMİYLE ENTELEKTÜEL
SERMAYENİN HESAPLANMASI: TÜRKİYE BANKACILIK SEKTÖRÜ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

ÇAĞLAR AKBAŞ

Tez Danışmanı: Prof.Dr. Mehmet Akif ÖNCÜ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,
Bu çalışma jürimiz tarafından İşletme Anabilim
Dalında oy birliği / oy çokluğu ile YÜKSEK LİSANS TEZİ / DOKTORA TEZİ
olarak kabul edilmiştir.

Başkan (İmza)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye.....(İmza)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye.....(İmza)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye.....(İmza)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye.....(İmza)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../20..

(İmza Yeri)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Çalışmam boyunca, değerli vaktini vererek, bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşarak birçok şey öğrenmemi sağlayan, rehberliği ve önerileriyle bana yol gösteren değerli tez danışmanım, Prof.Dr. Mehmet Akif Öncü'ye,

Çalışmanın uygulama aşamasında ve tüm süreçlerin detaylı bir şekilde incelenerek sonuç aşamasına ulaşmasında bilgilerini ve desteklerini esirgemeyen Arş.Gör.Dr. Osman Kartal'a ve Dr. Öğr. Üyesi Ali Özer'e,

Eğitim süreci ve çalışma zamanlarımda manevi desteğini her zaman üzerimde hissettiğim, zamanlarımdan tasarruf ettiğim değerli aileme,

Teşekkür Ediyorum.

ÇAĞLAR AKBAŞ

ÖZET

HESAPLANMIŞ MADDİ OLMAYAN VARLIK YÖNTEMİYLE ENTELEKTÜEL SERMAYENİN HESAPLANMASI: TÜRKİYE BANKACILIK SEKTÖRÜ ÖRNEĞİ

AKBAŞ, Çağlar

Yüksek Lisans Tezi, Toplam Kalite Yönetimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet Akif ÖNCÜ

Mayıs 2019, 93 Sayfa

Entelektüel sermaye, firmaların piyasa değerleri ve defter değerleri arasındaki farklılığı açıklaması açısından günümüzde oldukça önem arz etmeye başlamıştır. Özellikle maddi varlıkları açısından yüksek yatırımlara sahip olmayan sektörlerde firma değerleri, entelektüel varlıkları ile oluşmaktadır. Entelektüel varlıkları hesaplamada bir çok yöntem ortaya çıkmıştır. Hesaplanmış Maddi Olmayan Varlık Yöntemi, firmaların vergi öncesi karlılıkları, sektör ortalama getirileri ve maddi duran varlıkları kullanılarak entelektüel varlıkları hesaplayan bir yöntemdir.

Bu kapsamda bu çalışmada, Hesaplanmış Maddi Olmayan Varlık yöntemi kullanılarak Türkiye bankacılık sektöründeki bankaların entelektüel varlıkları hesaplanmıştır. Entelektüel varlıkları bu yöntem ile hesaplanan bankalar arasında belirleyici unsurlar ve farklılıkların olası sebepleri, çalışma sonucunda irdelenerek ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bankacılık, Entelektüel Sermaye

ABSTRACT

CALCULATING INTELLECTUAL CAPITAL WITH CALCULATED INTANGIBLE ASSETS METHOD: THE CASE OF THE BANKING SECTOR IN TURKEY

AKBAŞ, Çağlar

Master Thesis, Department of Total Quality Management

Advisor: Prof. Dr. Mehmet Akif ÖNCÜ

May 2019, 93 Pages

Intellectual capital has started to be very important in terms of explaining the differences between the market values and book values of firms. Especially in sectors that do not have high investments in terms of tangible assets, company values are formed by intellectual assets. There are many methods for calculating intellectual assets. The Calculated Intangible Asset Method is a method of calculating intellectual assets using pre-tax profitability, sector average returns and tangible fixed assets of companies.

In this context, the intellectual property assets of banks in Turkey's banking sector was calculated using the Calculated Intangible Asset Method in this study. The possible causes of the determinants and differences among banks whose intellectual assets are calculated by this method are presented at the result of this study.

Keywords: Banking, Intellectual Capital

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER	IV
TABLolar	VI
ŞEKİLLER	VII
KISALTMALAR	VIII
GİRİŞ	1
1. BANKACILIK SEKTÖRÜ	1
1.1. BANKACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	1
1.1.1. <i>Dünyada Bankacılık Sisteminin Gelişimi</i>	2
1.1.2. <i>Türkiye’de Bankacılık Sisteminin Gelişimi</i>	3
1.1.2.1. Cumhuriyet öncesi dönem	3
1.1.2.2. Cumhuriyet Sonrası Dönem	4
1.1.2.2.1. Ulusal Bankacılık Dönemi (1923-1944)	4
1.1.2.2.2. Özel Bankacılık ve Geliştiği Dönem (1944-1960)	6
1.1.2.2.3. Planlı Dönem (1960-1980)	7
1.1.2.2.4. Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1980 sonraları)	8
1.2. BANKACILIK TANIMI	8
1.3. BANKA TÜRLERİ.....	9
1.3.1. <i>Kalkınma Bankaları</i>	9
1.3.2. <i>Katılım Bankaları</i>	9
1.3.3. <i>Mevduat Bankaları</i>	9
1.3.4. <i>Yatırım Bankaları</i>	10
1.3.6. <i>Katılım Bankacılığı Tanımı ve Temel İlkeleri</i>	10
1.3.7. <i>Dünyada Katılım Bankacılığı</i>	12
1.3.8. <i>Türkiye’de Katılım Bankacılığı</i>	13
1.3.9. <i>Türkiyede Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları</i>	14
1.3.8.1. Ziraat Katılım Bankası A.Ş.	14
1.3.8.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.	14
1.3.8.3. Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	15
1.3.8.4. Vakıf Katılım Bankası A.Ş.	15
1.3.8.5. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	16
2. ENTELEKTÜEL SERMAYE	17
2.1. ENTELEKTÜEL SERMAYE KAVRAMI	17
2.1.1. <i>Entelektüel Sermaye Tanımı</i>	17
2.1.2. <i>Entelektüel Sermayenin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi</i>	20
2.2. ENTELEKTÜEL SERMAYENİN UNSURLARI.....	23

2.2.1. İnsan Sermayesi	24
2.2.2. Müşteri Sermayesi.....	25
2.2.3. Yapısal Sermayesi	25
3. ENTELEKTÜEL SERMAYENİN ÖLÇÜLMESİ.....	27
3.1. ENTELEKTÜEL SERMAYENİN ÖLÇÜLMESİNİN NEDENLERİ	27
3.1.1. İç Yönetimi Geliştirmek	27
3.1.2. Dış Raporlamayı Geliştirmek	28
3.1.3. Yasal veya Ticari İşlemsel Zorunluluklar.....	28
3.2. ENTELEKTÜEL SERMAYENİN ÖLÇÜLMESİNİN YARARLARI	28
4. ENTELEKTÜEL SERMAYE ÖLÇME YÖNTEMLERİ.....	29
4.1. ENTELEKTÜEL SERMAYENİN ÖLÇÜLMESİNDE KULLANILAN YÖNTEMLER	29
4.1.1. Piyasa Değeri İle Defter Değeri Farkı Ve Oranı	30
4.1.2. Tobin Q Oranı.....	30
4.1.3. Hesaplanmış Maddi Olmayan Varlıklar Yöntemi (Calculated Intangible Volue).....	31
4.1.4. Ekonomik Katma Değer (Economic Value Added).....	33
4.1.5. Dengeli Skor Kartı (Balanced Score Card).....	35
4.1.6. Entelektüel Sermaye Endeksi	37
4.1.7. Teknoloji Brokeri Yöntemi	40
4.1.8. Entelektüel Katma Değer Katsayısı Yöntemi(Value Added Intellectual Capital- VAIC).....	42
4.1.9. Piyasa Katma Değeri Yöntemi (Market Value Added – MVA).....	44
4.1.10. Maddi Olmayan Varlıklar Cetveli (Intangible Assets Monitor)	45
4.1.11. Skandia Kılavuzu (Skandia Navigator).....	47
4.2. ENTELEKTÜEL SERMAYE KONUSUNDA TÜRKİYE’DE YAPILMIŞ ÇALIŞMALARIN LİTERATÜR TARAMASI	50
4.3. ENTELEKTÜEL SERMAYE KONUSUNDA YAPILMIŞ YABANCI KAYNAKLI ÇALIŞMALARIN LİTERATÜR TARAMASI.....	54
4. YÖNTEM.....	56
5. BULGULAR	58
6. SONUÇ.....	67
8. KAYNAKÇA	69

TABLOLAR

Tablo 1: Entelektüel Sermaye Hareketinin Gelişiminin Kilometre Taşları.....	22
Tablo 2: Entelektüel Sermaye Unsurlarının Bileşenleri.....	24
Tablo 3: Dengeli Skor Kartı Boyutlar Ve Ölçütler.....	37
Tablo 4: Entelektüel Sermaye Endeksi Ölçüm Stratejileri.....	39
Tablo 5: Maddi Olmayan Varlıklar Cetveli Piyasa Değerini Oluşturan Etkenler.....	46
Tablo 6: Maddi Olmayan Varlıklar Cetveli Piyasa Değerini Oluşturan Etkenler.....	46
Tablo 7: Skandia Yönteminin Ölçütleri.....	49
Tablo 8: Literatürde Yer Alan Entelektüel Sermaye Konusundaki Çalışmaların Yıllara Göre Dağılımları.....	50
Tablo 9: Bankaların Vergiden Önceki Kar Tutarları.....	58
Tablo 10: Bankaların Ortalama Maddi Varlıkları.....	59
Tablo 11: Uygulama Kapsamındaki İşletmelerin Ortalama Maddi Varlıkların Getirisi.....	60
Tablo 12: Uygulama Kapsamındaki Bankalar İle Sektörün Maddi Varlık Karlılık Oranları.....	61
Tablo 13: Uygulama Kapsamındaki Bankaların Normal Kazançları Ve Brüt Ek Kazançları.....	62
Tablo 14: Uygulama Kapsamındaki İşletmelerin Net Ek Kazançları.....	63
Tablo 15: Uygulama Kapsamındaki İşletmelerin Hesaplanan Entelektüel Sermaye Tutarları.....	64
Tablo 16: Bankaların Entelektüel Sermayeleri İle MDV ve VÖK Verilerinin Oranlanması.....	65

ŞEKİLLER

Şekil 1: Dengeli Skor Kartı Vizyon Ve Strateji Bileşenleri.....	36
Şekil 2: Entelektüel Sermaye Endeksi Unsurları.....	39
Şekil 3: Annie Brooking Teknoloji Brokeri Entelektüel Sermaye Unsurları.....	40
Şekil 4: Skandia Kılavuzu Entelektüel Sermaye Bileşenleri.....	48

KISALTMALAR

ABG: Albaraka Bankacılık Grubu

BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

DD: Defter Değeri

DESYAB: Devlet Sanayi İşçi Yatırım Bankası

ESER: Entelektüel Sermaye Gelişim Derneği

EVA: Economic Value Added

IDB: İslam Kalkınma Bankası

IMF: International Monetary Fund

İMKB: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası

KİT: Kamu İktisadi Teşebbüsü

KOBİ: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler

M.Ö: Milattan Önce

MVA: Market Value Added

NCB: National Commercial Bank

PD: Piyasa Değeri

T.C: Türkiye Cumhuriyeti

TBB: Türkiye Bankalar Birliği

THY AO: Türk Hava Yolları Anonim Ortaklığı

TKBB: Türkiye Katılım Bankaları Birliği

TURMOB: Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odası

VAIC: Value Added Intellectual Capital

YY: Yüzyıl

GİRİŞ

Küreselleşme, teknolojik gelişmeler ve artan rekabet ortamı işletmeleri kar odaklı üretim ve yönetim anlayışından ziyade daha katma değerli ürün, yöntem ve süreç anlayışına doğru itmiştir. Katma değere dayalı süreçler ise işletmeleri maddi varlık yatırımları yerine maddi olmayan varlıklara yönelmesine neden olmuştur. Bu maddi olmayan varlıklar, işletmenin piyasa değerini oluşturan en büyük etmenlerden olup, genel manada işletmelerin entelektüel sermayeleri olarak adlandırılmaktadır.

Bankacılık sektörü, maddi yatırımları açısından ağır üretim sektörlerine nazaran daha düşük maddi varlık yatırımlarına gereksinim duymaktadır. Bu bakış açısıyla da incelendiğinde, bankacılık sektörünün piyasa değerleri ve defter değerleri arasındaki farklılığı dolayısı ile entelektüel sermaye tutarlarının yüksek oranlarda oluşması beklenmektedir. Bununla beraber, bankacılık sektörünün kullandığı enstrümanların sınırlılığı ve faiz oranlarının çok farklılık göstermemesi açısından düşünüldüğünde, entelektüel sermayenin de alt unsurları olan insan sermayesi, yapısal sermaye ve ilişki sermaye gibi maddi olmayan kıymetlerin, müşteri kazanımı ve tutundurulması açısından da sektörde büyük önem arz ettiği söylenebilir.

Entelektüel sermayeyi hesaplamada bugüne kadar bir çok yöntem geliştirilmiş olup, bu yöntemlerin hepsi de çeşitli değer ve oranlar aracılığı ile bu ölçümü yapmaktadır. Bu yöntemlerden biri olan ve Türkiye bankacılık sektöründe bu çalışmadan önce uygulanmamış olan “Hesaplanmış Maddi Olmayan Varlık Yöntemi”, firmaların vergi öncesi karlılıkları ve maddi duran varlık yatırımları ile hesaplanmaktadır.

1. BANKACILIK SEKTÖRÜ

1.1. Bankacılığın Tarihsel Gelişimi

Bankacılığın ilk çağlardan günümüze faaliyetlerinin mal, eşya ve değerli varlıkların depolanması ve saklanması, güvence altına alınması gibi temel esasları üzerine olduğu düşünülmektedir. Henüz ödeme aracı olarak kullanılmayan paranın, insanlar arasındaki alışverişlerde farklı yolları denemelerine neden olmuştur. Ticarete konu olan veya olmayan malların eşya ve ticari ürünlerin günün şartlarında alış veriş yapılmalıydı, ancak bunun takas yöntemi ile olmasının beraberinde bir çok sorunu da

getirdiği varsayılmaktadır. Risk, güvence ve teminat gibi en önemli unsurların garantörlüğünü tapınaklar yapmaktaydı, buralarda bulunan din adamları ise bu işleri yapmaktaydı. Bu nedenle ilk bankaların tapınaklar olduğu ve ilk bankacıların din adamlarının olduğu varsayılmaktadır. Zamanla bu yöntemin ihtiyaçları karşılamaması, mal ve eşyaların depolanmasındaki sıkıntılar, kıymetli eşyaların nakliyesinin riskli oluşu, alıcıların ve satıcıların başka yerlerde oluşu, peşin ve vadeli alım satım işlemleri ödeme aracı olarak bir varlığı ve yönetiminin oluşmasını sağlamıştır (Yetiz, 2016).

Banka isminin italyancada masa, sıra, tezgah anlamlarına gelen banko kelimesinden türediği varsayılmaktadır. İlk çağlarda insanlar panayır, pazaryeri ve satış alanlarında kurmuş oldukları bankolardan bankacılık faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Paranın olması ilk çağlarda trampa ekonomisinde yapılan değiş tokuş işlemleri bankacılık ve benzeri uygulamaların varlığını göstermektedir. M.Ö 3500 yıllarında mezapotamyada kurulan maket ilk banka kuruluşudur. Hasat zamanı çiftçilere hammadde ve teçhizat ödünç verdiği bilinmektedir (Karaduman, 2016).

Avrupada ve ortaçağ döneminde bankacılığın gelişimi zayıf olmuş beklenen düzeyde gelişmemiştir. Ruhban sınıfının güçlü olması ve dini açıdan faizin uygun olmayışını kredi işlemlerinin yapılmaması gerektiğini savunmalarıdır.

Yeni denizyolları ve ticaret yollarının bulunması ve uluslar arası ticaretin gelişmesi Floransa, Venedik ve Cenevre gibi şehirlerde bankacılığın gelişmesini sağlamıştır. 12.yy. ve 14yy.'da Avrupada kurulan fuarlar ve panayırlar günümüz bankacılığının temellerini oluşturmaktadır (Sümer: 2016).

1.1.1. Dünyada Bankacılık Sisteminin Gelişimi

Tarihe baktığımızda M.Ö 3500 yıllarına kadar uzanan bir bankacılık sisteminin olduğu varsayılmaktadır. Babil ve Eski sümerler dönemine kadar giden bankacılık ilk olarak sümerlerde kurulmuştur. Maket adı verilen bu bankalar, çiftçilere Harman ve hasat zamanı ödeme yapmak şartıyla ödünç tohum ve makina teçhizat temini sağlardı. Sağlanan bu kredili sistemin karşılığında çiftçilerin yükümlülük altına girdikleri konular ve şartnameler yapılan kazı çalışmalarında döneme ait çıkan belgelerle gün yüzüne çıkmıştır. Maketlerde yapılan bu alışveriş işlemi ilk dönemlerde trampa sistemi olarak, sonrasında ise borç senetleri, alacak senetleri ve şartnameler

şeklinde iken zamanla banknot halini almıştır (Ertay, 2014).

17. yüzyıldaki bankacılık gelişmeleri sanayi devrimi ile birlikte kurumsallaşma ve tüccarlardan (özel bankalardan) devlet eliyle (devlet bankaları) yapılmaya başlanan bir sistem olarak ortaya çıkmıştır. Tüccarların Londra’ da bulunan altınlarına İngiliz kralının el koyması tüccarların devlete olan güvenini sarsmış ve tüccarlar için alternatif bankacılık sisteminin arayışına yönelmelerini tetiklemiştir. Tüccarlar altınlarını devlet yerine Goldsmith denilen altın toplayıcı tüccarlara senet karşılığında vermeye başladılar. Goldsmith topladığı bu altınların kredi olarak dağıtılmasının daha karlı olacağını düşünerek kendi senetlerini oluşturmuş ve kredi olarak bu senetleri satmaya başlamıştır.

Günümüz bankalarının da merkez bankasında altın rezervi olarak bulundurdukları kıymetli madenlere karşılık müşterilerine kredi kullandırmaları dönemin bu uygulaması ile yakın benzerlik göstermektedir.

Bu sistem zamanla fiziki altın ve kıymetli maden takasının yerini senetlerin ve daha sonrasında banknotların almasını sağlamıştır. Kasalarında bulunan değerli madenlere karşılık çıkarılan ve değerleri belirlenen bu senetler ticarete kullanılmaya başlanmıştır. İngiltere bu dönemde savaş halinde olması nedeniyle parasal sıkıntıya düşmüş ve ödemelerinin merkezi yapıya sahip bir banka üzerinden yapılmasını öngörmüştür. Bu nedenlerle kurulan İngiliz devlet bankası bilinen ilk merkez bankasıdır (Bulut, 2016).

1.1.2. Türkiye’de Bankacılık Sisteminin Gelişimi

1.1.2.1. Cumhuriyet öncesi dönem

Osmanlı imparatorluğunun cumhuriyetin hemen öncesinde yaşamış olduğu olumsuz ekonomik, siyasi ve askeri gelişmelerden bankacılık sistemi de aynı şekilde etkilenmiştir. Batılı ülkeler aynı dönemde sanayi devriminin de etkisiyle savaşın etkilerini hızlıca atlatmış ve üretim odaklı ekonomik yapıya geçmiştir. Üretimin artmasıyla gelişen uluslararası pazar ve ticareti de geliştirerek piyasa yapıcı ve arası olarak bankaların gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Cumhuriyet öncesi dönemde ülkemizde 1847 yılında ilk banka galata

bankerleri tarafından kurulan ‘İstanbul Bankası’dır. Osmanlının içinde bulunduğu olumsuz durumlardan etkilenecek kısa bir zaman sonra iflas ederek kapanmıştır. 1856 yılında İngilizler tarafından yabancı sermayeli Ottoman Bank kurulmuş olup daha sonra Fransız ortak olarak banknot basma yetkilerini almışlardır.

Osmanlı İmparatorluğu’ nun ekonomik sıkıntıları ve güçsüzlüğü bankacılık sektöründe de kendini göstermiş olup, yabancıların elinde şekillenen bir sektör olarak kendini göstermiştir. Birinci dünya savaşından sonra hız kazanan ulusal ve yerli bankacılık anlayışı Ahmet Şefik Mithat Paşa önderliğinde 1863’ te kurulan memleket sandıkları (Ziraat Bankası) ile ilk adımını atmıştır. Çiftçilere kredi sağlanması ve ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla oluşturulan sandıklar daha sonra yine Ahmet Mithat Paşa tarafından kurulan Emniyet Sandıkları ile birleştirilerek Ziraat Bankası olarak faaliyetlerine halen devam etmektedir (Çalık, 2016).

Osmanlının çöküş döneminde yaşanan ekonomik sıkıntılar nedeniyle yabancıların ticareti ve bankacılık sektöründe kendilerini ön plana çıkardıkları ve sektöre yön verdikleri söylenebilir. Daha sonra gelişen ulusalcı anlayış yerli sermayeli bankalar ve ticaret için çaba gösterse de çok fazla etkili olamamıştır. Cumhuriyet dönemine kadar gelişme istenen düzeylere gelememiştir.

Dinimize göre faiz alınmasının ve faiz verilmesinin kesin yasaklanması bankacılık sektörünün bu dönemde gelişmesini engelleyen diğer önemli etkenlerdendir. Batılı ülkelerin kilise anlayışından ayrılması ve karlılık, üretim, ticaret gibi anlayış üzerine odaklanmaları bankacılık alanında gelişmelerini hızlandırmıştır (Özkan, 2011).

1.1.2.2. Cumhuriyet Sonrası Dönem

Cumhuriyet sonrası bankacılık dönemini ulusal bankacılık, özel bankacılık ve gelişimi, planlı bankacılık ve dışa açılma serbestlik dönemi olarak inceleyebiliriz.

1.1.2.2.1. Ulusal Bankacılık Dönemi (1923-1944)

Osmanlı devletinin son dönemlerinde kurulan bazı bankalar ekonomik ve diğer bazı sebeplerden dolayı kapanmak zorunda kalmıştır. Yabancı sermayeli kurulan

bankaların bir kısmı ise Cumhuriyet döneminde de faaliyetlerine devam etmiştir.

1923 yılında İzmir iktisat kongresinde bankacılık sisteminin günün şartlarını karşılayabilecek şekilde tekrar düzenlenmesi ve gerekli adımların atılması kararlaştırılmıştır. Hükümet ve toplumun, tüccarların, sanayicilerin ileri gelenleri ve önderlerinin katılımıyla gerçekleşen kongrede ulusal bankacılığın geliştirilmesi ve desteklenmesi dile getirilmiştir. Kongrede özel kesimin imkanları ve güçleri henüz bankaları kurmaya yeterli değildir, devlet desteği gereklidir sonucuna varılmıştır (Ertay, 2014).

Kongreye katılan tüccarlar ve sanayi önderleri bir ticaret bankası kurulmasını istemişler ve 1924 yılında Türkiye İş Bankası bu talepler doğrultusunda kurulmuştur. Sanayi ve tarımın desteklenmesi, gelişmişlik seviyesinin artırılması, ticari sınai faaliyetlerin desteklenmesi, enerji ve madencilik alanları, turizm, sigortacılık gibi her türlü bankacılık faaliyetlerini yerine getirmek amaca güdülmüştür. Kongrede ticari ana bir bankanın yanında yatırım bankasının da kurulması gerektiği dile getirilmiş ve 1925 yılında Türki sanayi maadin bankası kurulmuştur. Türkiyenin ilk kalkınma bankası özelliğini taşımaktadır. Özel sanayi kuruluşlarına uzun ve orta vedeli yatırım kredisi sağlama ve sektörel, mali, ekonomik bilgi sağlama görevi üstlenmiştir (Acar, 2015).

Konut kredisi sağlamak amacıyla 1927 yılında Emlak ve Aytam bankası kurulmuştur. 1946 yılında emlak ve kredi bankası almıştır. Ulusal bankacılık döneminde atılan en önemli bankacılık adımlarından biri de 1930 yılında Türkiye Cumhuriyeti Merkez bankasının kurulması olmuştur. 1920 yıllarından itibaren kurulması düşünülen merkez bankasının içinde bulunulan sıkıntılı ekonomik ve mali durumun etkisi, yeterli kaynak bulunamaması, yeterli altın ve döviz rezervinin olmayışı, dış finansman güçlüğü, ödemeler dengesi gibi nedenlerle kurulması 1930 yılına kadar sürmüştür (Acar, 2015).

1715 sayılı bankacılık kanuna göre Merkez bankası para basma, paranın değerini koruma, bankalara ödünç para verme, kamu likitidesini temin etme gibi görevleri üstlenmiş emisyon bankasıdır.

Ulusal bankacılık döneminde kurulan diğer bankalar Sümerbank(1933),

Belediyeler Bankası (1933), Etibank (1935), Denizbank (1937) ve Halkbankası ile Halk Sandıkları (1938) devletin sanayi planlarında yer alan sektörlerin ve yatırımların finansmanını sağlamak kredi imkanı sunmak amacıyla devlet eliyle kurulmuş olan özel ulusal bankalardır.

1.1.2.2.2. Özel Bankacılık ve Geliştiği Dönem (1944-1960)

Bu dönemin en önemli özelliği sanayileşme politikası için iktisadi devletçiliğin yerini özel sektörün desteklenerek ekonomik kalkınmanın hızlandırılacağı anlayışıdır. İkinci dünya savaşından sonra ekonomik ve mali toparlanma bankacılık sektöründe de olumlu etkisini göstermiştir. Özel kesime ve piyasa ekonomisine önem verilen bu dönemde daha önceki dönemlerde getirisi fazla olmadığı için özel sektörlerce gerçekleştirilmeyen yatırımların kamu tarafından özel sektörü teşvik amacı ile gerçekleştirildiği görülmektedir. Demir-çelik, çimento, tarım, sulama, şeker pancarı, tütün dokuma, enerji alanlarında bir çok yatırım devlet tarafından yapılmıştır (Boratav, 2006).

1944-1960 yılları arasında modern işletmelerin, kişi başı milli gelirin, nüfusun artması, şehirleşmenin hızlanması, ihtiyaçların ve yatırım iştahlarının artması, üretimin genişlemesi kredi ihtiyacının hızla artmasına neden olmuştur. Bankacılık alanında yapılan yatırımların getirisinin yükselmesi özel bankacılık siteminin gelişmesinde etkili olmuştur. Yapı ve Kredi Bankası (1944), Garanti Bankası (1946), Akbank (1948), Pamukbank (1955) ve Türkiye Sınai Bankası (1950) bu dönemde kurulmuştur.

Bu dönemde bankacılık sektörünü ilgilendiren en önemli yasal düzenleme ise 7129 sayılı bankalar kanunudur. 1958 yılında yayınlanan bu kanun ile yatırım, mevduat ve ticaret bankalarının birlik altına olması amacıyla Türkiye Bankalar Birliği (TBB) kurulmuştur. Birliğin amacı bankacılık mesleğinin gelişmesi, bankalar arasındaki dayanışmanın sağlanması ve haksız rekabetin önlenmesini sağlamaktır.

Özel bankacılık dönemine genel olarak baktığımızda 14 bankanın faaliyetine son verdiği, küçük bazı bankalarında birleşmesi ile 30 adet yeni bankanın kurulduğu görülmektedir. Merkez bankası da dahil olmak üzere bu dönemde 60 adet banka faaliyet göstermektedir (Keskin vd., 2008).

1.1.2.2.3. Planlı Dönem (1960-1980)

1950'lerin sonunda durgunluğun artması ve ekonomik dengelerin sağlanamaması uygulanan liberal ekonomi modelinin terk edilerek kamunun direkt müdahale ettiği karma ekonomik modele geçişe neden olmuştur. Kamu iktisadi ve özel teşebbüslerin ithal edilen sanayi mallarının ülke içerisinde üretilmesini sağlamak amacıyla politikalar üretilmiştir. İthal ikame anlayışının temel amaç olarak görülmesi nedeniyle Türkiye ekonomisinin geliştirilmesi, korunması amacıyla dışa kapalı olarak yönetilmiş, faiz oranları ve döviz rezervleri gibi temel finansal araçlar devlet tarafından belirlenmiştir. Planlı dönemde temel fiyatlamaların ve şartların devlet tarafından belirlenmesi bankacılık sisteminin sınırlı ve kontrollü büyümesine neden olmuştur.

Bu dönemde yabancı sermayeli banka ve bazı özel durumlar dışında özel banka kurulmasına izin verilmemiştir. Böylece sınırlı olan sektör kaynaklarının sınırlı bir rekabet ortamında planda belirtilen yatırımlara yönlendirilemesi sağlanmıştır. Dolayısıyla faiz ve döviz riski bulunmayan, sınırlı rekabet ortamında, negatif faiz ile topladıkları mevduatları artırmak amacıyla özel sektör bankaları şubeleşme hızlarını artırmışlardır. Devlet tarafından da şubeleşme için bankalar teşvik edilmiştir.

Planlı dönemde kurulan banka sayısı toplam 7 adettir. Bunlardan 5'i kalkınma bankası 2'si ise ticaret bankasıdır. Kalkınma bankaları T.C Turizm Bankası (1962), Sınai Yatırım ve Kredi Bankası (1963), Devlet Yatırım Bankası (1964), Türkiye Maden Bankası (1968), ve Devlet Sanayi Ve İşçi Yatırım Bankası (1976), bu dönemde kurulan ticaret bankaları Amerikan –Türk Dış Ticaret Bankası (1964), Arap-Türk Bankası (1977)'dir.

Bu dönemim en önemli özelliklerinden biri ise Holding bankacılığının yaygın olmasıdır. Özel bankacılığın büyük bölümü holding bankacılığı haline gelmiş ve devlet bu konuda teşvik sağlamıştır. Özel ticaret bankalarının sermayelerinin çoğunluğunun bir sanayi veya ticaret grubunun eline geçmesi holding bankacılığının yayılmasını sağlamıştır. Dünyada da yaygın olan holding bankacılığı özel sektör yatırımlarını hızlandıracağı düşüncesi ile devlet tarafından desteklenmiştir.

1.1.2.2.4. Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1980 sonraları)

Planlı dönemde uygulanan içe dönük ve dışarıdan bağımsız ekonomik stratejiler, bu dönemde yerini serbestleşme ve dışarıdan dayatmalı yapısal dönüşümlerin uygulanmaya alındığı ekonomi politikaları karşımıza çıkmaktadır. Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası güçlerin gelişmekte olan ülkelere zorunlu kıldığı politikaların devreye girmesi ile serbestleşme ve dışa açılma yönündeki uygulamalar hızlı bir şekilde gerçekleşmiştir.

Serbest piyasa ekonomisinin hakim olduğu 1980 yılı IMF ve Dünya Bankası gibi güçlerin belirlemiş olduğu çizgiler doğrultusunda alınan kararların uygulandığı neoliberal ekonomi döneminin başlaması devamlılığının sağlanması yılı olmuştur. Bu dönemdeki uygulamalar KİT'lerin devre dışı bırakıldığı, kamu yatırımlarının en aza indirildiği, devlet müdahalesinin kaldırıldığı, rekabetin arttığı, fiyat oluşumunun serbest piyasa ekonomisi ile belirlendiği, faiz ve döviz denetiminin serbest bırakıldığı, yabancı sermaye girişinin kolay olduğu ve dolaşımının da denetime tabi tutulmaması gibi stratejilerin izlendiğini göstermektedir. Ancak ülkeye gelen yabancı sermaye direkt olarak reel ekonomiye girmemiş ve finansal alanda kaydi değer olarak bulunmuştur (Uçkaç, 2010).

1982 yılında çıkarılan sermaye piyasası kanunu ile sermaye piyasası araçlarının kullanımı için gerekli yasal ve kurumsal yapı oluşturulmuştur. 1985 yılında 1382 sayılı bankalar kanunu yürürlüğe girmiş ve uluslararası denetim ve gözetim sisteme tanıtılmıştır. 1986 yılında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası faaliyete başlamıştır.

Ekonomide serbest piyasa sisteminin işlerlik kazanması ve mali yapıdaki düzenlemelerin, bankacılık sektörü üzerinde olumlu etkileri olmuştur. Yabancı sermaye girişine izin verilmesi kredi faiz oranlarının serbest bırakılması bankacılıkta rekabet ortamını artırmıştır. Artan rekabet bankaların hem kaynak hem de çeşitlilik yönünden gelişmelerini zorunlu kılmıştır. İnsan kaynakları, personel eğitimi, teknolojik değişim, bilgisayar sistemleri, alternatif dağıtım kanalları, ödeme sistemleri, otomatik vezne makinaları gibi temel bankacılıktaki değişimlere önem verilmesi sektörün verimliliğini artırmıştır (Keskin, 2008).

1.2. Bankacılık Tanımı

Tasarruf sahibi gerçek ve tüzel kişilerin fonlarını bünyesinde toplayıp, kar amacı güderek yine fon ihtiyacı olan kişi ve kurumlara kredi olarak akışını sağlayan ve bu kaynak kullandırım işlemlerinden sağladığı karları mudilerine yansıtan işletmelerdir. Bankaların temel faaliyetlerinin kaynak sağlama (fon toplama) ve kaynak kullandırımı (fon dağıtımı) olarak bilinmektedir.

Ekonomik istikrarın sağlanmasına, devletin makroekonomik politikalarının yürütülmesine piyasa yapıcı görevi ile bankaların önemli katkısı bulunmaktadır (Çobanoğlu, 2018).

1.3. Banka Türleri

1.3.1. Kalkınma Bankaları

Gelişmekte olan ülkelerde sermayesi yeterli olmayan şirketlere fon sağlamak ve firmaların yapacağı sanayi yatırımlarını desteklemek için kaynak oluşturmak ve destek vermek için hizmet veren banka türüdür. Mevduat toplama yetkileri bulunmadığından sadece fon kullandırımı yapmaya yetkili kuruluşlardır. Kullandırım esasları özel ve kamu girişimcilerine kalkınmayı hızlandırıcı orta ve uzun vadeli kredi sağlayarak devletin kalkınma planlarına hizmet etmektir (Karaduman, 2016).

1.3.2. Katılım Bankaları

Kuruluş amacının 'Faizsiz Bankacılık' anlayışı olduğu, önceden finans kurumları iken daha sonra Katılım Bankası olarak isim değiştirerek faaliyet gösteren faizsiz bankalardır. Sabit getiri taahhüdünde bulunmadan toplanan fonlar kar/zarar havuzlarında değerlendirilerek fon ihtiyacı olan gerçek kişi ve kuruluşlara peşin alınan malın vadeli biçimde satılmasıyla kullandırılmaktadır. Faizsiz bankacılık sisteminde faiz anlayışı olmadığından fondan fon getirisi sağlayacak nakit kredi kullandırma veya fondan sabit getiri sağlayacak nakit fon kaynağı temini yapılamamaktadır. Reel ekonomimin doğrudan finanse edildiği katılım bankacılığı modeli ile faizsiz şekilde sağlanan fonlar yine faizsiz şekilde kullandırılmakta ve kaynak israfı önlenmektedir (Hazıroğlu, 2015).

1.3.3. Mevduat Bankaları

Önceden belirlenmiş bir süre sonunda veya istenildiği zaman çekebilmek için bankalara belli bir faiz karşılığında veya faizsiz olarak yatırılan para mevduat olarak tanımlanmıştır. Bu işlemleri yapan kuruluşlara da mevduat bankaları denilmektedir. Mevduat bankaları tasarruf sahiplerinden topladıkları paraları kredi işlemleri, kambiyo ve senet işlemleri, yurtiçi ve yurtdışı yatırım kredileri, çeşitli proje ortaklıkları ve finansmanlarında kullanarak, önceden ortalama vadeleri belirlenmiş veya belirlenmemiş faiz giderlerini karşılayarak üzerinde sağlanan faiz gelirleri ile de faaliyetlerine devam etmektedirler. Gelişmekte olan ülkelerde piyasa aracılığı görevi üstlenerek sermaye akışının mevduat bankaları tarafından sağlanması bu bankaların ve ülke ekonomisinin gelişmesine önemli katkıda bulunmaktadır (Sungur, 2010).

1.3.4. Yatırım Bankaları

Kamu ve özel sektör yatırım projelerinin uzun vadede finansmanı sağlamak ve kaynak akışını gerçekleştirmek üzere faaliyet gösteren kuruluşlardır. Mevduat toplama izinleri bulunmadığından özel sektör ve kamunun çıkarmış olduğu değerli kağıtların (hisse senedi ve tahviller) yatırımcıya aktarılmasını sağlayarak aracılık görevi yapmaktadırlar. Az gelişmiş ülkelerde menkul kıymet pazarlarının çok fazla gelişmemesi faaliyet alanlarını sınırlamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde ise menkul kıymet ihracı fazla olduğundan faaliyetleri ve yatırım aracılıkları daha fazla gerçekleşmektedir (Aksu, 2016).

1.3.6. Katılım Bankacılığı Tanımı ve Temel İlkeleri

Dünya bankacılık sistemindeki adı İslami Bankacılık, İslami Banka olarak bilinen faizsiz bankacılık, ülkemizde Katılım Bankacılığı olarak adlandırılmıştır. Paranın karşılığında paranın değil mal veya hizmetin olduğu temel esaslar üzerine dayandırılmıştır. Peşin alınan mal ve hizmetin vadeli olarak olarak gerçek kişi veya kuruluşlara satılması ile elde gelirin yine kar/zarar ortaklığı ile paylaşıldığı sistemdir (Tuhan, 2014).

Katılım bankacılığı nominal işlemler üzrinden kar ya da zarar üretmeyen ancak reel ekonominin ticaret ve üretim faaliyetleri ile doğrudan desteklediği ve kredilendirildiği ve bu faaliyetlerden oluşan karların/zararların fonları oluşturan müşterilerle paylaşılmasını sağlayan faizsiz bankacılık sistemidir. Kur'an'da belirtilen

faiz yasağına uygun olarak kurulmuş olan katılım bankaları, fon toplarken ve fon kullandırırken faiz niteliğinde hiç bir işleme izin vermemektedir (Tunç, 2010).

Katılım Bankacılığının faiz enstrümanı içermeyen temel ilkeleri şöyle sıralanabilir;

-Faizsizlik prensibi

Bu anlayışın ve katılım bankacılığın en temel ilkesinin kaynağı, ilahi emir olarak Kur'an-ı Kerimde faizin yasaklanmasıdır. Daha sonrasında Peygamberin emir ve sözleri, uygulamaları tefsirciler tarafından yorumlanarak ve kazuistik bir tümevarım yöntemiyle bir araya getirilerek faizsiz bankacılık çerçevesinin oluşmasını belirlemiş ve düzenlemişlerdir (Tunç, 2010).

Kur'an-ı Kerim'de faizin yasak olduğu ve hükümleri ile ilgili ayetlerin bir kısmı şöyledir:

“Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten sakının ve eğer gerçekten iman etmiş kimselerseniz, faizden geriye kalanı bırakın.” (Bakara Süresi 278. Ayet).

“Ey iman edenler! Kat kat artırılmış olarak faiz yemeyin, Allah’a karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz.” (Al-I İmran Süresi 130. Ayet).

“İnsanların mallarında artış olsun diye verdiğiniz herhangi bir faiz, Allah katında artmaz. Allah’ın rızasını isteyerek verdiğiniz zekata gelince, işte zekat veren o kimseler, evet onlar (sevaplarını ve mallarını) kat kat artırırlardır ” (Rum suresi 39.ayet).

“Yahudilerin yaptıkları zulüm ve birçok kimseyi Allah yolundan alıkoymaları, kendilerine yasaklanmış olduğu halde faiz almaları, insanların mallarını haksız yere yemeleri sebebiyle önceden kendilerine helal kılınmış temiz ve hoş şeyleri onlara haram kıldık. İçlerinden inkar edenlere deacı bir azap hazırladık.”(Nisa Suresi 160 ve161. Ayet).

“Allah, faiz malını mahveder, sadakaları ise artırır. Allah hiçbir günahkar nankörü sevmez.”(Bakara Suresi 276. ayet).

“Faiz yiyenler ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu onların, 'Alışverişte faiz gibidir' demelerinden dolayıdır. Oysa Allah alışverişi helal,

faizi haram kılmıştır. Bundan böyle kime rabbinden bir öğüt gelirse faizden vazgeçerse, artık önceden aldığı onun olur. Durumu da Allah'a kalmıştır. Kim tekrar dönerse onlar cehennemliklerdir. Orada ebedi kalacaklardır.’’ (Bakara Suresi 275. ayet).

Faizin yasaklanması ile islam toplumunun kamusal düzeninin kalıcı standartları tespit edilmiştir. Böylece çalışmadan yaşamının ve faizin her türlü yasaklanmış ve kanun dışı bırakılmıştır. İslami kamusal ve toplumsal düzene aykırılık teşkil eden ahlak anlayışına ve sadece eldeki mal servetten kazanç elde edilmesi ve nimet toplanması uygun bulunmamıştır (Terzioğlu, 2007).

-Risk Paylaşımı ve Ortak Üretim anlayışı

Faizin yasak olması nedeniyle tasarruf sahiplerinin bankaya sağlamış oldukları fon, katılım bankalarının fon kullandırım esasları göz önünde bulundurulduğunda riskin ortak olarak oluşturulduğunu göstermektedir. Bu nedenle borçlu ve borç veren taraflar arasında ticari ve üretim faaliyetleri neticesinde oluşacak kar veya zararın riski ortak olarak üstlenilmiş olmaktadır (Karhan, 2015).

İslami düzenin oluşturmaya çalıştığı temel ahlaki anlayış çalışmak,emek ve sermayenin birlikte hareket etmesini sağlamak, helal yoldan kazanmak, infak ve zekat şartına uymak,adaletli ve hakça paylaşma gibi düzenlemelerdir. Katılım bankacılığının temel fonksiyonları da istenilen islam ekonomisi modeli ile aynı düşünce yapısına göre faaliyet göstermektedir (Tunç, 2010).

1.3.7. Dünyada Katılım Bankacılığı

Müslüman toplumların inançlarına göre yaşayarak, faizin olmadığı, islam yasaklarına uygun ekonomik modele bağlı yaşam tarzlarını yaşayabilmeleri ihtiyacı bankacılık alanında da zorunlu haline gelmiştir. İkinci dünya savaşından sonra müslüman toplumların bağımsızlıklarını kazanmaları bu ihtiyaç daha da ön plana çıkmıştır. 1950 yılında ilk islamı banka niteliğinde kurum Pakistan’da faaliyete başlamıştır. Kırsal kesime yönelik kurulan bu banka faizsiz fon sağlama borç verme karşılığında sadece sabit işlem masrafı olarak faaliyet göstermekteydi (Temelli, 2017).

Müslüman nüfusun yoğun olduğu ülkelerde başlayan faizsiz ekonomik model

arayışı hızla artmaya başlamıştır. 1960 yılında ilk islami banka Mısır’ da kurulmuştur. Daha islami modele uygun çalışmalar devam ederek 1970 yılında ‘‘İslami Kalkınma Bankası’’. Böylece islami bankacılık modeli hızla gelişmeye başlamıştır. Kuveyt, Bahreyn, Mısır, Pakistan, Malezya, Sudan, Suudi Arabistan gibi ülkelerde sayısı hızla artmış, Türkiye’de de aynı hızla gelişme göstermiştir (Gödeş, 2016).

Faizsiz ekonomik modelin gelişmesini sağlayan en önemli adımlardan biri de 1976 yılında Mekke-i Mükerreme’ de yapılan ‘‘Birinci Dünya İslam Ekonomisi Kongresidir’’. Ekonomik alanda geliri ve gücü iyi durumda olan Suudi Arabistan’da islami ekonomik modeli destekleyen Kral Faysal tarafından düzenlenen kongre yaklaşık iki yüz akademisyen ve din bilgini tarafından gerçekleştirilmiştir. Kongrenin sonunda çıkan sonuçlar makale ve bildiri olarak Arapça ve İngilizce metinler halinde dağıtılmıştır. İslami alemi için de ekonomik alanda yapılan en büyük ve ilk kongrelerden biri niteliğindedir (Tenekeci, 2017).

Günümüzde birçok islam ülkesi geleneksel ve islami bankacılığı hizmetini aynı anda vermektedir. İslami finansın güçlü ve merkezi ülkelerinden olan İran’da sadece islami bankacılık modeli uygulanmaktadır. Bunun yanında Irak, Suriye, Yemen, Libya ve Afganistan gibi müslüman nüfusa sahip olup faizsiz banka modeli uygulamayan ülkelerde bulunmaktadır. Dünya genelinde 300 milyar dolar civarında olduğu sanılan islami tasarruftan pay almak isteyen ABD, İngiltere, Almanya, İrlanda gibi müslüman olmayan ülkeler de geleneksel bankacılık sistemleri içinde islami bankacılık birimleri oluşturarak faaliyet göstermektedir (Akkuş, 2017).

1.3.8. Türkiye’de Katılım Bankacılığı

Faizsiz bankacılığın ülkemizde pratikte ortaya çıkışı Avrupa’da yaşayan işçi ve gurbetçilerin tasarruflarını faize bulaştırmadan değerlendirmek amacıyla oluşturdukları işçi şirketi aracılığıyla değerlendirmeleri ile başlamıştır. Bu işçi şirket sistemi başarıya ulaşamamış ve kısa süre sonra kapanmıştır. Elde bulunan bu döviz tasarruflarını ekonomiye islami modele uygun olarak dahil etme ihtiyacı faizsiz bankacılık fikrini de güçlendirmiştir. 1975 yılında bu amaçla ‘Devlet Sanayi İşçi Yatırım Bankası’ (DESYAB) bu ihtiyacı karşılamak için kurulmuştur. Temel amacı ekonomik bir güç oluşturarak toplanan sermayenin kar/zarar anlayışına göre kalkınma

ve yatırım projelerine yönlendirilerek, üretim ortaklığı veya sermaye ortaklığı şeklinde değerlendirilmesi olarak belirlenmiştir (Özgür, 2007).

İslama modele uygun faizsiz sisteme geçiş ilk aşamada 16 Aralık 1983 tarihli ve 83/7506 sayılı kanun hükmünde kararname ile kurulmalarına izin verilen ‘Özel Finans Kurumları’ ile başlanmıştır (Coşan, 2016).

1984 yılında yapılan yasal düzenlemeler ile Özel Finans Kurumları 25 Şubat 1985 yılına kadar faizsiz finans kurumu olma statülerini kazanmışlardır. Bu düzenlemelerden sonra sırasıyla 1984 yılında Albaraka Türk, 1985’ te Faysal Finans, 1989 yine bir körfez ülkesi kuruluşu olan Kuveyt Türk sektördeki yerini aldı. 1991 yılında Anadolu Finans ve son olarak 1996 yılında Asya finans faaliyet başladı. Faysal finans daha sonra isim değiştirerek Family Finans adını aldı ve 2005 yılında Anadolu Finans ile birleşerek Türkiye Finans Katılım Bankası olmuştur. Mayıs 2015 tarihinde Ziraat Katılım A.Ş. ve Şubat 2016’da Vakıf Katılım A.Ş. faaliyete geçerken, Temmuz 2016’da BDDK tarafından Bank Asya’ nın faaliyetine son verilmiştir. Şu an ülkemizde beş adet katılım bankası faaliyet göstermektedir (www.tkbb.org.tr).

1.3.9. Türkiyede Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları

1.3.8.1. Ziraat Katılım Bankası A.Ş.

Ziraat Katılım Bankası A.Ş.; tamamı T.C. Hazinesi tarafından ödenmiş 675.000.000 -TL sermayesi ile Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’nun 15.10.2014 tarih ve 29146 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 10.10.2014 tarih ve 6046 sayılı izniyle kurulmuş, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’nun 14.05.2015 tarih ve 29355 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 12.05.2015 tarih, 6302 sayılı kararı ile faaliyet izni almıştır.

2016 yılı Olağan Genel Kurul Toplantısı’nda alınan karara istinaden Ziraat Katılım Bankası’nın sermayesi 1.250.000.000-TL’ye yükseltilmiştir (www.ziraatkatilim.com.tr).

1.3.8.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.

Kuveyt Türk’ün temelleri, Kuveyt merkezli Kuwait Finance House’un 1989 yılında Türkiye pazarına girmesiyle atılmıştır. Türkiye Cumhuriyet Merkez

Bankası'nın 28 Şubat 1989 tarihli izniyle ve "Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş." unvanıyla, 31 Mart 1989 tarihinde Özel Finans Kurumu statüsünde faaliyete başlayan banka, 1999 yılından itibaren diğer özel finans kurumlarıyla beraber 4389 sayılı Bankacılık Kanunu'na tabi olarak hizmet vermeye başlamış, 2006 yılında ise halen kullanmakta olduğu Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. (Kuveyt Türk) adını almıştır (www.kuveytturk.com.tr).

1.3.8.3. Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.

Türkiye Finans; %100 yerli sermayeli ilk özel finans kurumu olarak 1991 yılında kurulan Anadolu Finans ile 1985-2001 yılları arasında Faisal Finans Kurumu adıyla katılım bankacılığı hizmeti sunan Family Finans'ın 2005 yılında güçlerini birleştirmesiyle kurulmuştur.

Birleşmeyi takiben yeni ve güçlü bir kurumsal kimliğe kavuşan banka, hedef kitlesi giderek genişleyen katılım bankacılığına yeni bir soluk getirmiştir. 2008 yılında, The National Commercial Bank (NCB) tarafından çoğunluk hissesi satın alınan Türkiye Finans Katılım Bankası, bu tarihten sonra değişim ve atılım dönemine girmiştir. 5 ülkede yatırımları bulunan, Suudi Arabistan'ın ilk ve en büyük bankası The National Commercial Bank'in (NCB) yüzde 67.03 hisse ile hâkim ortağı olduğu Türkiye Finans Katılım Bankası, katılım bankacılığı sektörünün öncü oyuncularındandır (www.turkiyefinans.com.tr).

1.3.8.4. Vakıf Katılım Bankası A.Ş.

Vakıf Katılım Bankası A.Ş.; Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun 03.03.2015 tarih ve 29284 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan, 27.02.2015 tarih 6205 sayılı kuruluş izniyle 25.06.2015 tarihinde bir anonim şirket olarak kurulmuş, 17.02.2016 tarihinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'ndan faaliyet izni almıştır. Sermayesinin tamamı T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Bayezid Han-1 Sani (II.Bayezid) Vakfı, Mahmut Han-1 Evvel Bin Mustafa Han (I.Mahmut) Vakfı, Mahmut Han-1 Sani Bin Abdulhamit Han-Evvel (II.Mahmut) Vakfı ve Murat Paşa Bin Abdusselam (Murat Paşa) Vakfı'na aittir. Ödenmiş sermayesi 905.000.000 - TL'dir.

Katılım bankacılığı sektörünün en genç üyesi olan Vakıf Katılım, yüzyıllardır kültürümüzün önemli bir parçası olarak günümüze gelen ve bugün ana kurucusu T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yaşatılan “Vakıf Kültürü”nün önemli bir kurumu olarak faaliyetlerini sürdürmektedir (www.vakifkatilim.com.tr).

1.3.8.5. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.

Albaraka Türk Katılım Bankası olarak, Türkiye' de faizsiz bankacılığa öncülük ederek 1984' te kurulmuş ve 1985' te aktif olarak hizmet vermeye başlamıştır. Ortadoğu'nun güçlü sermaye gruplarından olan Albaraka Bankacılık Grubu (ABG), İslam Kalkınma Bankası (IDB) ile Türk ekonomisine yarım yüzyıldan fazla hizmet veren yerli bir sanayi grubunun öncülüğünde kurulan bir katılım bankası olarak, Türkiye'deki faaliyetlerine 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na uygun olarak devam etmektedir.

31.12.2017 tarihi itibariyle ortaklık yapısında; yabancı ortakların payı %65,87, yerli ortakların payı %9, halka açık olan pay ise %25,13'tür (www.albaraka.com.tr).

2. ENTELEKTÜEL SERMAYE

2.1. Entelektüel Sermaye Kavramı

Entelektüel sermaye kavramını daha iyi anlayabilmek için entelektüel ve sermaye kavramlarını ayrı ayrı incelemek gerekmektedir. ‘Entelektüel’batı dillerine dayanan kültür, sanat ve sanatçı eğitiminde yüksek eğitim almış, aydın kişiler, düşünürler kesimini ifade etmekte kullanılan bir ifadedir. ‘Sermaye’ kelimesi ise muhasebe açısından bakıldığında işletmenin sahip olduğu her türlü iktisadi kaynağı ifade ederken. İşletme bilimi tarafından bakıldığında maddi ve maddi olmayan her türlü sahip olunan varlıkların tümünü ifade etmektedir (Hazbbari, 2014).

Maddi olan varlıkları makine teçhizat, araç, gereç, bilgisayar, taşıtlar gibi ölçülebilen ve muhasebe kayıtlarında gösterilebilen varlıklar meydana getirirken, maddi olmayan varlıkları muhasebede gösterilemeyen veya gösterilmesi çok zor olan yatırımlar ve değerler olarak ifade edilebilir (Okay, 2015).

İnsan kaynakları tarafından bakıldığında entelektüel sermaye çalışanların yetenekleri, tecrübeleri, bilgi ve davranışları, kurum kültürüne ve örgüt yapısına uyum süreçlerine kadar bir çok görünmeyen değeri ifade ederken, pazarlama tarafından bakıldığında entelektüel sermayenin müşteri memnuniyeti, marka değeri, bilinirlik, müşteri portföyü ve potansiyeli gibi görünmeyen ve muhasebeleştirilmesi yapılamayan varlıkları göstermektedir. Entelektüel sermayenin tam ve yeterli bir tanımı bulunmamakla beraber bakılan perspektife göre değişiklik göstermektedir (Kutlu, 2009).

2.1.1. Entelektüel Sermaye Tanımı

Entelektüel Sermaye tanımını kelime anlamları bakımından ifade etmek gerekirse Latince ilişkiler anlamına gelen ‘inter’ ve okuma ile bilgi birikimi sağlama anlamına gelen ‘lectio’ kelimelerinin oluşturduğu ‘Entelektüel’ ve toplam birikim, değer anlamına gelen ‘capital’ kelimesinin birlikte ifade edilmesi ile oluşan bir kavram bütünüdür. Kısaca ilişkiler örgüsü ile bilgi, değer ve kültür varlıklarının oluşturduğu sermaye birikimi, toplamı olduğunu söyleyebiliriz (Kerimow, 2011).

Entelektüel sermaye kavramını 1969 yılında ilk defa J.K. Galbraith

kullanmıştır. Günümüzdeki gelişmiş anlamıyla T.Stewart 1991 yılında ilk defa kullanmış olup “işletmeye piyasada rekabet avantajı sağlayan, işgörenlerin bildiği her şeyin toplamı” olarak tanımlamıştır. Stewart 1997 yılında yayımladığı kitabında Entelektüel sermayeyi değer ve zenginlik yaratma sürecinde işletmede kullanılan entelektüel malzeme ve değerler olarak belirtmiş ve bu varlık değerlerin ilişki, bilgi, enformasyon, entelektüel mülkiyet, entelektüel varlık olarak sahip olunan bir bütün olarak değerlendirildiğini ifade etmiştir (Şanal, 2007).

İlk profesyonel Entelektüel Sermaye Yöneticisi olan Leif Edwinsson (1997) ve Skaikh (2004) entelektüel sermayeyi değere dönüştürülebilir bilgi olarak görmektedirler. Geleneksel muhasebe anlayışına göre şerefiye bedeline karşılık gelen entelektüel sermaye kavramı işletmenin piyasadaki tanınmışlığı ve bilinirliği ile ölçülen değeri temsil eden ve defter değeri ile piyasa değeri arasındaki fark olarak tanımlanmaktadır (Giray, 2013).

Entelektüel sermaye Latince kökenli bir kelimedir. Okuma ve bilgi edinmek anlamına gelen “lectio”, toplam ve birikim anlamına gelen “capital” ile ilişkileri ifade etmekte olan “inter” kelimelerinin toplamından oluşmaktadır. Yani entelektüel sermaye tüm ilişki ağlarının yönetilmesi sonucunda ortaya çıkan bilgi ya da bilgilerin toplamı anlamına gelmektedir (Argüden, 2005: 9). Bir diğer açıdan değere dönüştürülebilir bilgi ya da bilgiler entelektüel sermaye olarak tanımlanabilir. Entelektüel sermaye yaratıcılık, deneyim, enformasyon, hayal, zeka, bilgi, etkileşim ve iletişim noktasında katma değer yaratan yani zenginlik üreten bir mekanizmadır. İşletme yönetimi açısından entelektüel sermaye işletmelerin faaliyetlerini devam ettirebilmeleri ve rekabet üstünlüğü elde edebilmelerini sağlayan haklar, imtiyazlar, patentler gibi maddi olan varlıklar dışında kalan yani maddi olmayan varlıkların tümü olarak da tanımlanabilmektedir (Ertaş ve Coşkun, 2005).

İşletmelerin sürdürülebilir rekabet avantajı elde etmesinde ve üstün bir finansal performans ortaya çıkarmasında etkili rolü olan entelektüel sermaye bütün çevrelerce kabul görmüş olmasına ve çeşitli araştırmalarla kanıtlanmış olmasına rağmen tanımı noktasında henüz fikir birliği yoktur. İlk olarak John Kenneth Galbraith tarafından 1969 yılında kullanılan entelektüel sermaye kavramını, organizasyonel anlamıyla ilk defa Thomas Stewart 1991 yılında kullanmış ve tanımlamıştır (Ölçer ve Şanal, 2007).

T. Stewart (1997) entelektüel sermayeyi şu şekilde tanımlamıştır; “Entelektüel sermaye, zenginlik yaratmak üzere kullanıma sokulabilen entelektüel malzemedir; yani bilgi, enformasyon, entelektüel mülkiyet ve deneyimdir. Bu bir kolektif beyin gücüdür. Entelektüel sermaye bir şirketteki insanlar tarafından bilinen ve ona rekabet üstünlüğü kazandıran bütün şeylerin toplamıdır.” (Bayer, 2005). A. Brooking (1996) entelektüel sermayeyi, işletmelerin faaliyetlerini devam ettirebilmelerini sağlayan maddi olmayan yani görünmeyen varlıkların tümü şeklinde tanımlamaktadır. L.Edvinsson (1997) ise; değere dönüştürülen bilgi ya da bilgileri entelektüel sermaye olarak tanımlamaktadır (Şamiloğlu, 2006).

Geleneksel muhasebe anlayışında ise; entelektüel sermaye şerefiye adıyla değerlendirilmektedir. Fakat işletmelerin defter değeri ile piyasa değeri arasındaki fark olarak bilinen şerefiye kavramı entelektüel sermayenin önemini ve ağırlığını tam olarak yansıtamamaktadır. Çünkü geleneksel muhasebede şerefiye ve maddi olmayan varlıklar amortismanına tabidir ve belli bir zaman dolduğunda değerini de kaybetmektedir. Fakat günümüzde geleneksel anlayış değişmiştir ve entelektüel varlıklar (ticari unvanlar, makamlar vb.) değer kazanmıştır. Yani entelektüel sermayesi yoğun olan işletmelerin muhasebe kayıtlarındaki değer ile piyasa değeri arasındaki fark giderek artmaktadır (Şamiloğlu, 2002, 65).

Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi tarafından maddi olmayan varlıklar olarak ele alınan entelektüel sermaye lisanslar, patentler, ticari marka, telif hakları, bilgisayar yazılımları, imtiyaz anlaşmaları, hizmet ve üretim hakları ile formüllerden oluşan bir bütün olarak tanımlanmıştır (Aslanoğlu ve Zor, 2006).

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Organizasyonu tarafından yapılan tanımda ise; entelektüel sermaye, bir işletmenin görünmeyen yani maddi olmayan varlıklarının insan sermayesi ile yapısal sermaye gibi iki ayrı unsurunun ekonomik değeri olarak ifade edilmektedir (Şamiloğlu, 2002).

Yapılan tanımlamalardan ve yapılan çalışmalardan yola çıkarak entelektüel sermayenin özellikleri aşağıdaki gibi özetlenebilir (Demirkol, 2007).

İşletmelerin rekabet üstünlüklerinin devam etmesinin ve kalıcılığının

sağlanmasının temel kaynağı olarak görülmektedir.

İşletmelerin bilançolarında net bir şekilde tespit edilemeyen görünmeyen varlıkların toplamından meydana gelmektedir.

Entelektüel sermayedeki artış ya da azalışlar entelektüel performans olarak ifade edilebilir, görünür hale getirilebilir ve ölçülebilirler. Entelektüel sermayeyi ölçmek ve görünür duruma getirebilmek adına sistematik bir yaklaşım, işletmelerin türüne, yapısına, büyüklüğüne, sahiplerine ve buldukları coğrafyaya bağlı olmadan artarak değerli hale gelmektedir. Entelektüel sermayenin yönetimi önemli ve etkili bir sorumluluk gerektirir.

Literatürde entelektüel sermaye yerine “entelektüel varlıklar, maddi olmayan varlıklar, bilgi, bilgi yönetimi, beşeri sermaye” gibi kavramlar kullanıldığı görülmektedir. Fakat bu kavramlar entelektüel sermayenin unsurları arasında gösterilmekte ve entelektüel sermayenin tamamını kapsayan bir kavram olduğu ifade edilmektedir. Genel olarak işletmelerin rekabet avantajı elde etmelerinde ve faaliyetlerini devam ettirebilmelerinde entelektüel sermaye çok önemli bir yere sahiptir. İşletme kendi içindeki ve dışındaki tüm faktörleri, çalışanlarını ve müşterilerini dikkate alarak katma değer yaratacak tüm bilgiye dönüştürülebilen unsurları entelektüel sermaye haline getirebilir. Entelektüel sermaye durağan bir varlık olmaktan çok, işletmelere katma değer sağlayan aslında sürekli gelişim ve büyüme sürecinde olan bir varlıktır.

2.1.2. Entelektüel Sermayenin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Entelektüel sermaye kavramını ilk defa 1960 lı yılların sonunda ünlü ekonomist J.K. Galbraith yakın dostu ekonomist M. Kalecki'ye yazdığı mektubunda kullanmıştır. Bu mektupta sahip oldukları çoğu şeyi entelektüel sermayeye borçlu olduklarını vurgulayarak bu sermayenin ne kadar önemli olduğunu belirtmiştir. Bilgi ekonomisinde yaşanan gelişmelere paralel olarak organizasyonel anlamda ilk defa Thomas Stewart 1991 yılında Fortune dergisinde yayınlanan “Brain Power-Beyin Gücü” adlı makalesinde bahsetmiştir. Kendisi yeni dünya düzeninin entelektüel sermayedarların kontrolleri altında olacağını iddia etmiştir (Şamiloğlu, 2002: 68).

Entelektüel sermaye kavramının ortaya çıkışı 1960'lı yıllara dayanmasına rağmen uygulama alanındaki ilk çalışmaların ortaya çıkması 1990'lı yıllarda olmuştur. Çünkü o zamanın içinde bulunulan şartların, yani müşteri-çalışan-işyeri ilişkilerinin daha katı kurallara bağlı olması ve bu durumun yeni görüş ya da buluşlara tam olarak imkan tanımaması, yeni faaliyet alanlarının gelişmesini sınırlaması gibi durumlardan dolayı entelektüel sermaye kavramının uygulamaya geçişi gecikmiştir (Daştan ve Çıkrıkçı, 2002: 19).

Entelektüel sermaye kavramının özellikle 1980'li yıllardan itibaren bilgi ekonomisinin giderek yaygınlaşması, işletmelerin defter değerleri ile piyasa değerleri arasındaki farkın giderek artmaya başlaması ve daha çok bilgiye dayalı örgüt ya da organizasyonların sahip oldukları toplam varlıklarının içerisinde maddi olmayan varlıkların ortaya çıkması ile gündeme geldiği görülmektedir. Özellikle son yıllarda bilgi yönetimi ve işletme alanına girdiği görülmektedir (Yücel, 2013: 66).

Görünmeyen ya da duyumsanmayan varlıklar olarak da tanımlanan entelektüel sermaye kavramının özellikle 1990'lı yıllardan itibaren daha çok konuşulmaya ve araştırılmaya başlandığı görülmektedir. Teorik ve endüstriden uygulamalı yayınlar ile birlikte halen "Journal of Intellectual Capital" dergisinin yayınlanması ve bir bölümü bu konuya odaklanan "World Congress on Intellectual Capital and Innovation" adlı kongrenin devamlı olarak düzenlenmesi ile entelektüel sermaye kavramı popülerlik ve yaygınlık kazanmıştır (Büyüközkan, 2010: 71).

İşletmelere rekabet avantajı sağlayan ve sürekli katma değer yaratan entelektüel sermayenin gelişim süreci Tablo 1’de ayrıntılı olarak yer almaktadır.

Tablo 1: Entelektüel Sermaye Hareketinin Gelişiminin Kilometre Taşları

DÖNEM	GELİŞMELER
1970’lerin Sonu	Maddi olmayan değerlerin öneminin anlaşılmaya başlanması ve konuya ilişkin ilk fikirlerin ortaya atılmaya başlaması.
1980’lerin Ortalarında	Bilgi Çağı’na geçiş süreci belirginleşmeye başlamıştır ve bazı işletmelerde defter değeri ile piyasa değeri arasındaki farkın dikkate değer bir biçimde artmaya başlaması
1980’lerin sonunda	Konunun uzmanlarınca entelektüel sermayeyi ölçmek amacıyla yapılan çalışmaların ilk denemeleri
1990’ların başında	Entelektüel sermaye varlıklarının şirketler tarafından ölçülmesine ve rapor edilmesine yönelik yapılan ilk girişimler(Celemi, Skandia, The Swedish CoSI). Skandia AFS şirketinin L.Edvinsson’u entelektüel sermaye yönetici olarak atması ile entelektüel sermaye yönetiminin ilk defa yasal bir statü kazanmış olması. Kaplan ve Norton’un “Balanced Scorecard” isimli çalışmalarını tanıtmaları.
1990’ların Ortalarında	Celemi Şirketi tarafından Tango isimli simülasyon aracının piyasa sunulması. Bu araç yöneticileri maddi olmayan varlıkların önemi hakkında eğitmeye olanak tanıyan piyasadaki ilk kapsamlı ürün olmuştur. Nonaka ve Takeuchi’nin oldukça ses getiren “The Knowledge Creating Company” isimli çalışmalarını yayımlamaları. Bilgi üzerinde yoğunlaşmış olmasına rağmen, bu çalışmada entelektüel sermaye ve bilgi arasındaki ilişki gayet açık bir şekilde ele alınmıştı. Skandia şirketinin yıllık raporunda, şirketin entelektüel sermaye stoğunun da değerlendirilmesine yönelik bir ek yayımlaması.Bu çalışma entelektüel sermayelerini raporlamak isteyen diğer birçok şirket için de gayet ilgi çekici oldu. Celemi şirketinin entelektüel sermayesinin kapsamlı bir değerlendirmesinin sunulduğu “bilgi hesap cetveli”ni açıklaması. Entelektüel sermaye hareketinin öncülerinin konuyla ilgili en çok satan listesine giren çalışmalarının yayınlanması(Kaplan ve Norton, Edvinsson ve Malone,Sveiby gibi).
1990’ların Sonunda	Gittikçe artan sayıda büyük ölçekli projelerin(MERİTUM projesi gibi)bazı akademik çevrelerin dikkatini daha da ciddi bir şekilde bir şekilde entelektüel sermaye hakkındaki araştırmalara yöneltilmesine neden olması. 1999’da OECD’nin entelektüel sermaye hakkında Amsterdam’da uluslararası bir sempozyumun düzenlenmesi.
2000’li Yıllarda	Entelektüel sermayenin geniş bir izleyici kitlesi tarafından takip edilen araştırmacıların ve akademisyenlerin katıldığı konferansların, yazılı ve görsel yayınların en popüler konularından biri haline gelmesi, bu konuda yapılan çalışmaların artarak devam etmesi.

Kaynak: Akyüz, 2011: 42

Türkiye de entelektüel sermayenin önemi özellikle büyük çaplı işletmeler tarafından anlaşılmıştır ve hedef noktası halini almıştır. Bilgi çağının yoğun olarak yaşandığı günümüz de işletmeler üretimden farklı olarak üretim teknolojilerine daha çok yoğunlaşmışlar ve bu şekilde küresel bir işletmeye dönüşebileceklerini bunun da sadece bilgi yoğun üretimle sağlanabileceğini farketmişlerdir. Bu durumda bilgi teknolojisi ve bilgi varlıklarının önemini ve değerini arttırmıştır (Bayraktar, 2007: 74).

Türkiye’ de yeni ekonomiyle ve bilgi toplumu olma süreci ile birlikte ortaya çıkan yeni iş imkanlarını değerlendirebilmek amacıyla gelişmiş ekonomilerde ki işletmelerin yaklaşık on yıl öncesinde oluşturmaya başladıkları “Yeni İş Geliştirme Bölümü” Sabancı Holding, Koç Holding ve Boyner Holding tarafından oluşturulmaya başlandı ve genellikle genç ve vizyon sahibi yöneticilerin başında olduğu gruplar oluşturuldu. Türkiye’ nin önde gelen bilgi teknolojisi sektöründeki Koç Sistem işletme bilgisi ve işletme çalışanlarından oluşan entelektüel sermayelerini en üst seviyeye çıkartabilmek amacıyla Koç Sistemi müşteri, sektör ve hizmet odaklı olacak şekilde yeniden düzenlemişler ve birçok alt birim oluşturmuşlardır (Ertuğrul, 2000: 54).

Türkiye’ de bir ilk olan ve 2012 yılında İlham Süheyl Aygül tarafından kurulan “Entelektüel Sermaye Gelişim Derneği (ESER)”; “Türkiye’ nin 2023 vizyonu çerçevesinde öncü sektörlerin entelektüel sermaye modellerini tasarlamak, geliştirmek ve toplumu bu konuda bilgilendirmek adına her türlü oluşuma öncülük etmek vizyonu” ile kurulmuştur. Bu dernek Türkiye’ de entelektüel sermayenin korunup geliştirilmesi noktasında ilk olma özelliğine sahiptir. Yine entelektüel sermayenin korunup geliştirilmesi için önerisi olan “İnsan Kaynakları Bakanlığı Kurulması” fikri de İlham Süheyl Aygül’ e aittir (www.gezici.com; wikipedia, 2017).

2.2. Entelektüel Sermayenin Unsurları

Entelektüel sermaye ile ilgili literatüre bakıldığı zaman birbirinden farklı olsa da aslında ortak noktalarda buluşulan fazla sayıda tanım yapıldığı görülmektedir. Fakat entelektüel sermayenin tanımının net olarak anlaşılabilmesi için entelektüel sermayenin unsurlarını yani bileşenlerini açıklamakta fayda vardır. Literatürde yapılmış olunan sınıflamalar dikkate alındığında entelektüel sermaye unsurlarının

temelde üç başlık altında incelendiği görülmektedir. Bu unsurlar; İnsan sermayesi, müşteri sermayesi ve yapısal sermayedir. Tablo 2’de entelektüel sermaye unsurlarının bileşenleri yer almaktadır.

Tablo 2: Entelektüel Sermaye Unsurlarının Bileşenleri

İnsan Sermayesi	Müşteri Sermayesi
Eğitim Know-how İşle ilişkili bilgi İşe yönelik özellikler İş değerlendirilmesi İşle ilişkili rekabet Girişimcilik gücü, yenilikçilik, Süreç öncesi ve sonrası kavrama yetenegi, değişebilirlik.	Müşteriler Müşteri sadakati Markalar İşletme adları Dağıtım kanalları Birikmiş siparişler İşbirlikleri Lisans anlaşmaları Faydalı sözleşmeler Franchising anlaşmaları
Yapısal Sermaye	
Entelektüel mülkiyet	Alt yapı unsurları
Patentler Telif hakları Dizayn hakları Ticari sırlar Ticari markalar Hizmet markaları	Yönetim felsefesi İşletme kültürü Yönetim süreci Bilgi sistemleri Ağ bilgi sistemleri Finansal ilişkiler

Kaynak: Yalama, 2005: 13

2.2.1. İnsan Sermayesi

Entelektüel sermayenin temel unsuru olarak değerlendirilmekte olan insan sermayesi, her hangi bir işletmede çalışan bireylerin sahip oldukları ya da geliştirmiş oldukları yetenekleri, deneyimleri, davranışları, bilgi birikimleri kısacası bütün beşeri bileşenlerin toplamından oluşmaktadır (Kanıbir, 2004: 81).

Bu sermayenin ortaya çıkması ve kullanılabilmesi için işletmelerin çalışanlarının bilgilerinden daha fazla faydalanması ve aynı şekilde çalışanların da işletmeleri adına değer yaratacak bilgilere erişmesi daha fazla şey öğreniyor olması gerekmektedir (Ayzit, 2006: 8).

Bunun yanında insanların ya da işletme açısından bakıldığında çalışanların zamanlarını, becerilerini ve bilgi birikimlerini inovasyon yaratacak etkinlik ya da faaliyetlere yöneltmesi ile de insan sermayesi ortaya çıkmış ve kullanılmış olacaktır (Ertaş ve Coşkun, 2005: 124).

2.2.2. Müşteri Sermayesi

Müşteri sermayesi; müşteri sahibi olan yani müşterisi bulunan bütün kuruluşların mevcutta sahip oldukları bir sermayedir. Aslında diğer unsurlar arasındaki en belirgin olanıdır. Çünkü müşterilerle sürekli alışveriş ortamı ya da paylaşım söz konusudur. Bu noktada finansal raporlarda diğer entelektüel sermaye unsurlarına göre çok daha rahat ve belirgin şekilde görülebilmektedir. Bu sermayeyi yansıtan örneğin; müşteri başına karlılık oranları müşteri kaçırma ve müşteri tutma oranları, piyasa payı gibi görülebilir göstergeleri finansal raporlarda izlemek çok daha kolay olmaktadır (Yalama, 2005: 15).

2.2.3. Yapısal Sermayesi

Yapısal Sermaye ise; insan sermayesi olarak değerlendirilen bilgilerin ya da yeteneklerin uygun bir şekilde kurumsallaştırılması ve işletmeye ait ortak bir hafızanın yaratılması ile birlikte işletme performans ve karlılığının artırılmasına yönelik yapılan faaliyet ve çalışmalarla insan ve müşteri sermayesinin sistematik bir şekilde belirlenen yöntem ve politikalara uygun yönetilmesini sağlamaktadır (Çıkrıkçı ve Daştan, 2002: 22).

Bir işletmedeki çalışanların yüksek bir potansiyele sahip olması yalnız başına yeterli değildir. Bu potansiyellerini ortaya çıkarabilmelerini sağlayan güçlü bir yapıya ihtiyaç vardır ve bu yapı tarafından da desteklenmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde yapısal sermayenin insan sermayesinden daha önemli olduğu vurgulanabilir. Bu sermaye işletmeye ait olan, paylaşılabilen ve yeniden üretilebilen

sermayedir. Yapısal sermaye aynı zamanda çalışan kişi başına düşmekte olan maliyetleri de düşürür ve karlılığı artırır (Karacan, 2004: 188).

Yukarıda kısaca değinmiş olduğumuz entelektüel sermaye unsurlarının bileşenlerine detaylı olarak tablo 1’de yer verilmiştir. Tablodaki bileşenleri incelediğimizde işletme yönetiminin yöntem ve politikalarını oluşturan yapısal sermayenin insan sermayesi ve müşteri sermayesini geliştirmeye, artırmaya ve korumaya yönelik bileşenlere sahip olduğu görülmektedir. Diğer unsurlara göre yapısal sermayenin daha kalıcı olduğu belirtilebilir. İnsan ve müşteri sermayesi dinamik bir özelliğe sahiptir yani çalışanlar ya da müşteriler kendilerine uygun ya da daha fazla fayda sağlayan başka işletmelere yönelebilmektedirler. İşte tam da bu noktada entelektüel sermayenin yönetiminde karşılaşılan zorluk diğer unsurların kalıcı ve etkili bir yapısal sermayeye nasıl dönüştürülebileceğidir (Demirkol, 2007: 71).

Çünkü işletmeler en değerli varlıkları olan entelektüel sermayelerini kayıt altında tutarak bu sermayelerini geliştirme, artırma ve koruma noktasında nasıl bir yol izleyeceklerini daha rahat görebilirler. Türkiye’ de entelektüel sermayenin raporlanması ile ilgili olarak üç yaklaşımdan söz edilebilir. Bilançolarda entelektüel sermaye unsurlarının bir varlık olarak gösterilmesi birinci yaklaşımdır. Fakat bu yaklaşımın eksiklikleri mevcuttur. Özellikle bu unsurların net olarak değerlerinin tespit edilemeyişi, ileride işletmeye sağlayacağı getirilerin bilinmiyor olması ve bu görünmeyen varlıkların kontrolü noktasında yaşanan sorunlar muhasebe sisteminde entelektüel sermaye unsurlarının bilançolarda gösterilmesine engel olmaktadır. Aynı zamanda bu varlıklara yapılacak olan yatırımların gider mi yoksa varlık olarak mı kayıt edileceği de hala tartışmalıdır.

İkinci yaklaşımda ise finansal tablolara ek olacak şekilde bir raporlama yoluna başvurulmaktadır. Bu yaklaşımda entelektüel sermaye unsurlarına ait bilgiler ve ölçütlerin bağımsız raporlama sermaye unsurlarının ölçülerek rapor edilmesi de büyük önem arz etmektedir.

Diğer yaklaşım ise; her iki yöntemle beraber kullanılmaktadır ve bazı entelektüel sermaye unsurları gider ya da aktifleştirilmekte bazıları da raporlanmaktadır. Yine bunların yanında bilanço dipnotlarında da entelektüel

sermayeye yer verilebilmektedir (Yıldız, 2010: 36).

3. ENTELEKTÜEL SERMAYENİN ÖLÇÜLMESİ

3.1. Entelektüel Sermayenin Ölçülmesinin Nedenleri

Günümüz ekonomisinde işletmelerin gerek duydukları bilgi ve kaynaklara en hızlı ve en kısa yoldan ulaşmaları gerekmektedir. Varlıklarını sürdürebilmeleri temel amaçlarıdır. Bu nedenle yapıları, özellikleri, sermayeleri ve ölçükleri ne kadar farklı olsada entelektüel sermayenin etkisi işletmelerin piyasa değerlerini önemli ölçüde etkilemektedir. Artan öneme karşılık işletmelerin entelektüel unsurlarını ve varlıklarını ölçmek, düzenli kontrol ederek sürdürülebilirliğini sağlamak ve belirli zaman aralıklarında raporlama ihtiyacı doğurmuştur (Esenkal, 2006).

Andriesen entelektüel sermayenin ölçme nedenlerini;

- İç yönetimi geliştirmek
- Dış raporlamayı geliştirmek
- Yasal veya ticari işlemsel zorunluluklar

Olarak 3 başlık altında sıralamıştır (Esenkal: 2006).

3.1.1. İç Yönetimi Geliştirmek

Yapısal sermaye bileşenlerinin kontrolü ve yönetimi , insan sermayesinin oluşumu ve devamlılığı, maddi olmayan varlıkların yönetimi, entelektüel sermaye unsurlarının uygulamaya geçirilmesini sağlamak, işletme içinde bu uygulamalar arasında öncelikleri belirlemek ve stratejiler oluşturmak, yönetimin ve insan sermayesinin entelektüel varlıklar ile entegrasyonunu sağlamak, sonuçların raporlanması ve kontrolünü sağlıklı biçimde ortaya koyulması amaçlanmaktadır.

3.1.2. Dış Raporlamayı Geliştirmek

Entelektüel sermayenin ölçülmesi ve raporlanması işletmelerin piyasa değerlerinin artması, hissedarlarına ve müşterilerine işletmenin gelecekteki performansıyla ilgili bilgi vermek, marka ve piyasa bilinirliğini arttırmak, sermaye ve kaynak sağlamada kolaylık elde etmesi amaçlamaktadır.

3.1.3. Yasal veya Ticari İşlemsel Zorunluluklar

Mevcut ve ek kanun hükümleri veya ticari işlemler nedeniyle entelektüel sermaye ölçümü zorunlu tutulabilmektedir. Bazen özel durumlarda da isteğe bağlı olarak yapılmaktadır. Şirket birleşmelerinde, devirlerinde, satın almalarında entelektüel sermaye ölçümü yapılması ve raporlanma yapılması talep edilmektedir (Üç, 2005).

Özellikle hizmet sektörü, finans sektörü ve bilgiye dayalı sektörlerde işletmelerin piyasa değerleri ve defter değerleri arasındaki fark oldukça fazladır. Varlığa dayalı sanayi sektörlerinde yapılan değerlendirmelerde defter değerlerinin piyasa değerlerinin çok altında kaldığı görülmektedir. Bu iki değer arasındaki farkın kapanması için entelektüel sermayenin ölçülmesine ihtiyaç vardır (Alagöz ve Özpeynirci, 2007)

3.2. Entelektüel Sermayenin Ölçülmesinin Yararları

Maddi olmayan varlıkların ölçülerek işletmelerin varlıklarında görünür hale getirmek işletmelere önemli ölçüde katkı sağlayacaktır. Bilançoda görünmeyen ve gösterilemeyen maddi olmayan varlıklar entelektüel sermaye ölçümü ile değer bulacak ve avantaja dönüştürülecektir (Yereli ve Gerşil, 2005: 21)

- İşletmeler vizyon ve misyonlarında, mevcut ve gelecekteki performanslarında entelektüel sermaye ölçümü ile bir bağlantı kurabilecekler
- Entelektüel sermayenin ölçülmesiyle değer kazanan görünmeyen varlıklar finans çevrelerince bir kaynak yaratma etkisi gösterecektir.
- Halka açık olan yada açılmayı düşünen şirketlerde entelektüel sermayenin varlığı hisse senetleri üzerinde olumlu değer artışı sağlayacaktır.

- Şirketlerin rekabet gücünü arttırarak başka şirketleri satın alma, devir alma, birleşme, ortaklık kurma gibi yapısal değişikliklerini yüksek değerlere dönüştürebilecektir.
- Entelektüel sermayenin ölçülmesi temel unsurları olan yapısal, ilişkisel ve insan sermayesi ile ilgili ileride çıkabilecek problemleri ve sorunları çözmede yol gösterici klavuz olacaktır (Ertuğrul, 2002).

Entelektüel sermayenin ölçümünde bazı sıkıntılar ve sonucu olumsuz etkileyen unsurlarda bulunmaktadır. Sahip olunan içsel mahrem bilginin dışarıyla paylaşılması yapısal düzenin ve marka değerinin olumsuz etkilenmesine neden olabilmektedir.

Geleneksel muhasebe yöntemi kullanan işletmelerde hizmet, bilgi, teknoloji, finans, yazılım ve alt yapı gibi sektörlerde ileri teknoloji kullanan işletmelerde maddi olmayan değerlerin ölçülmesi sıkıntı yaratmaktadır (Çıkrıkçı ve Daştan, 2002).

4. ENTELEKTÜEL SERMAYE ÖLÇME YÖNTEMLERİ

Entelektüel sermayenin ölçülmesi, raporlanması ve yönetilmesi maddi olmayan değerlerin işletme değerine eklenmesine ve şirketin gerçek değerine ulaşmasına katkı sağlayacaktır. Bu sayede kaynak sağlama kabiliyetleri, rekabet güçleri ve marka değerleri artacaktır.

Gerçeğe en yakın sonuca ulaşabilmek ise entelektüel sermayenin ölçülmesini, yönetilmesini ve raporlamasını önemli kılmaktadır. İşletmeler için en uygun modelin belirlenerek gerçeğe uygun sonuca varabilmek hedeflenmektedir.

4.1. Entelektüel Sermayenin Ölçülmesinde Kullanılan Yöntemler

Literatürde entelektüel sermayenin ölçülmesi iki aşamada yapılmaktadır. İşletme düzeyinde entelektüel sermaye ölçümü ve unsur bazında entelektüel sermaye ölçümü şeklindedir. İşletme düzeyinde entelektüel sermaye ölçümü genellikle finansal temel verilere dayanarak bir bütün olarak ölçülmektedir. Unsur bazında entelektüel sermaye ölçümü ise daha çok finansal olmayan yönlerin insan sermayesi, müşteri sermayesi ve yapısal sermaye kriterlerinin incelenerek ölçülmesi ve raporlanması yöntemidir.

4.1.1. Piyasa Değeri İle Defter Değeri Farkı Ve Oranı

Entelektüel sermaye ölçümünde en basit ve en yaygın olarak kullanılan yöntemde piyasa değerinden defter değerinin çıkarılmasıyla hesaplanan değeri ifade etmektedir (Karacan, 2007).

$$\text{Entelektüel Sermaye} = \text{Piyasa değeri} - \text{Defter Değeri}$$

Yöntem hisse senetleri borsada işlem gören işletmeler için uygulanabilmektedir. Tasviye, birleşme ile toplu satım haricinde işletmelerin borsada işlem görmeyen hisse senetleri fiyatını belirlemek kolay değildir.

Piyasa değeri değeri ile defter değeri arasındaki farkın alınmasıyla tutar olarak entelektüel sermaye değerini göstermektedir (Çıkrıkçı, 2002).

Piyasa değerinin defter değerine bölünmesi ile entelektüel sermayenin oransal olarak ölçülmesi yapılabilmektedir.

Entelektüel Sermaye = Piyasa Değeri / Defter Değeri olarak ifade edilmektedir.

Piyasa değeri belirli bir tarihte işletmelerin halka açık filli dolaşımdaki hisse senetlerinin bir lotluk birim fiyatıdır. Defter değeri ise aynı tarihteki hisse senedi başına düşen özsermaye payı oranıdır.

Piyasa değeri / Defter değeri yöntemini kolay kılan hesaplamanın basitliğidir. Değerler kolay bulunduğundan karşılaştırmalar ve analizler hızlı yapılabilmektedir.

Piyasa değeri oluşumunda bazı sakıncalarda söz konusudur. Spekülatif dalgalanmalar ve dış etkenler piyasa değerini agrasif değiştirmektedir. Bununla beraber kullanılan muhasebe yönteminin gereği defter değeride değişkenlik gösterebilmektedir (Uzay ve Savaş, 2003).

4.1.2 Tobin Q Oranı

James Tobin tarafından 1950' li yıllarda yatırım kararlarının alınabilmesi için geliştirilmiş olan yöntem günümüzde entelektüel sermayenin ölçümü amacıyla kullanılmaktadır. Piyasa değeri / Defter değeri yöntemiyle benzerlik gösteren bu

yöntemle yerine koyma maliyeti defter değerinin yerine geçmektedir. İşletmenin faizden bağımsız olarak varlıkların yeniden yerine koyma maliyetinin piyasa değerine oranlanmasıyla sonuca ulaşmasıdır (Önce, 1999).

$$Q = \text{Piyasa Değeri} / \text{İşletmenin Varlıklarını Yerine Koyma Maliyeti}$$

Q değerinin 1' den büyük olduğu durumlarda işletmenin entelektüel sermayeye sahip olduğu piyasa değerinin varlıklarını yerine koyma maliyetlerini karşılayıp yüksek getiriler sağladığı söylenebilir. Q değerinin 1' den küçük olması durumunda ise işletmenin piyasa değerinin yerine koyma maliyetini karşılayamadığı, beklenen düzeyde kar elde edemediği ve entelektüel sermayeye sahip olamadığı durumunu ifade etmektedir. Q değerinin 1 olması durumunda ise işletmenin büyüme hedefi olmadığı, yeni yatırımlara girmek istemediği, mevcut durumunu korumaya çalıştığı yorumu yapılabilir (Ercan, Öztürk ve Demirgüneş: 2003).

Q oranının yüksek olduğu işletmelerde entelektüel sermayenin ne kadar etkin kullanıldığı, teknoloji ve insan sermayesine yapılan yatırımların değerini göstermektedir. Q oranının düşük olduğu işletmelerde sermaye yoğun sektörlerde faaliyet gösteren işletmeler olarak sınıflandırılmıştır. Piyasa değeri / Defter değeri yöntemiyle benzerlik gösteren bu yöntemde piyasa değerini etkileyen dışsal faktörlerin göz ardı edilmesi bu yöntemin eleştirisi konusu olmuştur (Çelik ve Perçin: 2000).

4.1.3. Hesaplanmış Maddi Olmayan Varlıklar Yöntemi (Calculated Intangible Value)

“ NCI Research ” kuruluşu işletmenin sahip oldukları maddi olmayan varlıklarının gerçeğe uygun olarak değerlerinin bulunmasını amaçlamıştır. Özellikle teknolojinin ve bilimin yoğun kullanıldığı, maddi varlıkları fazla olmayan hizmet sektörü işletmelerin sabit yatırımlarının fazla olmaması nedeniyle maddi olmayan varlıklarının faaliyetlerinin gerçekleştirirken daha fazla kullanması bankalardan ve diğer finans kuruluşlarından kaynak temin etmekte ve sıkıntı yaşamalarına neden olmaktadır. Bu olumsuz sonucun giderilmesi için geliştirilmiş bir ölçüm ve raporlama yöntemidir (Stewart, 1997).

Yöntemde entelektüel sermayenin ortaya çıkışı nedeninde olduğu gibi

işletmelerin maddi varlıklarının haricinde maddi olmayan varlıklarında piyasa değerine etki ettiği ve bu değerın tespit edilmesi amaçlanmıştır.

İşletmelerin aynı sektörde faaliyet gösteren diğer işletmelerden çok daha iyi bir performans koyabilmeleri için maddi olmayan varlıklarını etkin kullanarak bu varlıklardan faydalanma gücünü tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Yöntemde maddi varlıklarının getirisinden maddi varlıklara düşen getiri payının düşülmesiyle kalan kısım maddi olmayan varlık getirisinin payını göstermektedir. Yöntemde 7 aşamalı bir yol izlenmektedir. Aşamaların sonunda elde edilen sonuç maddi olmayan varlıkların performansı ile elde edilen entelektüel sermaye değeri olmaktadır. Yöntemin sağlıklı sonuç vermesi için 3 yıllık verilerin alınarak uygulanması gerekmektedir (Stewart, 1997).

- 1- Son 3 yıl içerisinde gerçekleşen vergi öncesi karın ortalaması hesaplanır.
- 2- Son 3 yıllık yılsonu bilançolarında maddi varlıkların değeri bulunarak ortalamaları hesaplanır.
- 3- Birinci aşamadaki vergi öncesi kar ortalaması, ikinci aşamadaki ortalama maddi varlığa bölünerek maddi varlıkların getiri oranı hesaplanır (1.aşama sonucu / 2.aşama sonucu).
- 4- İşletmenin faaliyet gösterdiği sektörün son 3 yıllık maddi varlıklarının ortalama getiri oranı hesaplanır. Eğer işletmenin getiri oranı sektörün getiri oranının altında ise hesaplama devam edilmez.
- 5- İşletmenin sektör ile karşılaştırılması yapılarak ek gelir veya getiri fazlası hesaplanmaktadır. 4. aşamadaki sektörün ortalama maddi varlık getiri oranı 2. aşamadaki işletmenin ortalama maddi duran varlıkları ile çarpımı aynı anda maddi varlığa sahip işletmenin sağlayacağı ortalama getiriyi göstermektedir. Daha sonra 1. aşamadaki vergi öncesi kardan bu tutar çıkartılır ve işletmenin sektördeki bir işletmeden ortalama ne kadar fazla veya ek getiri sağladığı hesaplanır (1. Aşama sonucu – (4. Aşama sonucu x 2. Aşama sonucu)).
- 6- Elde edilen ek getiri değeri ile son 3 yıllık vergi oranı hesaplanarak çarpılır.

Vergi sonrası elde edilen değere ulaşmak için bu tutar ek getiriden düşürülür. Bu değer maddi olmayan değere ait primi ifade eder.

- 7- Bu aşamada maddi olmayan varlık priminin net bugünkü değeri hesaplanır. Bunun içinde işletmenin sermaye maliyeti esas alınır. Primin sermaye maliyetine bölünmesi ile bilançoya esas teşkil edecek “ Hesaplanmış Maddi Olmayan Varlık Değeri” elde edilecektir.

Yöntem piyasa değeri defter değeri ve Tobin Q yöntemleri ile benzerlikler gösterilmektedir. Piyasa değeri / defter değerinin düşük olduğu durumlarda işletmenin piyasaya kendini tanıtmadığı gizli bir değeri ifade ederken piyasa değeri / defter değerinin yüksek olduğu işletmelerin spekülasyon bir değer yaratma gibi dışa bağlı etkenlerden kaynaklı gerçekçi olmayan değerinin hesaplanmış maddi olmayan varlık yöntemiyle bulmaya çalışmaktadır (Çelik ve Perçin, 2000).

Hesaplama kullanılan veriler tablolar ve raporlar bağımsız denetimden geçmiş ve kolay ulaşılabilir olduğundan diğer yöntemlere göre avantajlı yöntem olarak söylenebilir. Sektör ve diğer işletmeler ile ayrı ayrı kıyaslama yapıldığından daha gerçekçi olabilmektedir.

Yöntemin eleştirilen bazı dezavantajları da bulunmaktadır. Maddi duran varlıkların getiri oranı ek getirinin ölçülmesinde doğru sonucu vermeyebilir. Sektör performans ortalaması alındığında uç firmalar ile oluşan değer aralığına bağlı olarak gerçeği yansıtmayan yüksek ya da düşük değerlerin elde edilmesine neden olmaktadır (Önce, 1999).

Hesaplanmış maddi olmayan duran varlık yöntemi kolay ve hızlı hesaplanabilmektedir. Entelektüel sermaye değerinin bulunmasını sağlamakta ancak entelektüel varlıkların yönetilmesi ile ilgili bir görüş ortaya koyamamaktadır. Hesaplanmış maddi olmayan varlık yönteminin dayanağı geçmiş veriler ve ortalamaları olduğundan geçmişe yönelik bir analiz ve ölçüm sergilemektedir. Geleceğe yönelik performans ve entelektüel varlık yönetimi ile ilgili bilgi sağlayamamaktadır (Rodov ve Laliaert, 2002: 328).

4.1.4. Ekonomik Katma Değer (Economic Value Added)

Artan küresel rekabet koşulları beraberinde maliyet ve performans anlayışının geliştiği bir yönetim modelini ortaya çıkarmıştır. İşletmelerin faaliyet karları ve satış karlılığı gibi geleneksel temel ölçme yöntemlerinin yanında sermaye maliyetinin de dikkate alınması ile gerçek ekonomik değerinin performans ölçümünün yapılması amaçlanmıştır. Değer tabanlı ölçüm yöntemleri arasında stratejik bir yol izleme ve kolay kullanım açısından en yaygın model olarak “Ekonomik Katma Değer (Economic Value Added-EVA)” yöntemi kullanılmaktadır (Gökçen: 2004).

EVA işletme değerini etkileyebilecek tüm iç ve dış etkenleri doğru bir şekilde açıklayabilmek için sermaye bütçeleme, finans planlaması ve dengelemesi, performans ölçme ve raporlama, içsel ve dışsal ilişkiler gibi kapsamlı bir yöntem şeklinde ilk kez Stern Stewart & Co danışmanlık şirketi tarafından kullanılmıştır (Bonti, 2001).

EVA'nın hesaplamasında kullanılan ana denklem aşağıdaki gibidir;

$$EVA = \text{Vergi Sonrası Faaliyet Karı} - [\text{Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyeti} \times (\text{Toplam Kaynaklar} - \text{Faizli Olmayan Borçlar})]$$

Diğer temel EVA yöntemlerinden biride aşağıdaki gibidir;

$$EVA = [\text{Yatırılan Sermaye Getirisi} - \text{Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyeti}] \times \text{Yatırılan Sermaye}$$

EVA yöntemi kullanılan sermayenin net kara karşılık gelecek şekilde indirgenerek ekonomik karın ölçümünün yapılmasıdır. Yani işletmenin getirileri sermaye ve borçlarının üzerindeyse firma değer yaratmıştır. İşletme sermayesinin maliyeti kadar sağladığından ekonomik kar elde etmiş sayılmaktadır. EVA çeşitli formüllerle de gösterilmiştir (Parlakkaya, 2003).

$$EVA = \text{Net Satışlar} - (\text{Faaliyet Giderleri} - \text{Vergiler} - \text{Sermaye Maliyeti})$$

$$EVA = (\text{Net Faaliyet Karı} - \text{Düzeltilmiş Vergi}) - (\text{Yaratılan Sermaye} \times K)$$

$$EVA = (\text{Yaratılan Sermaye Getirisi} - K) \times \text{Yaratılan Sermaye}$$

$EVA = \text{Vergi Sonrası Net Faaliyet Karı} - [K \times (\text{Toplam Kaynaklar} - \text{Faizsiz Borçlar})]$

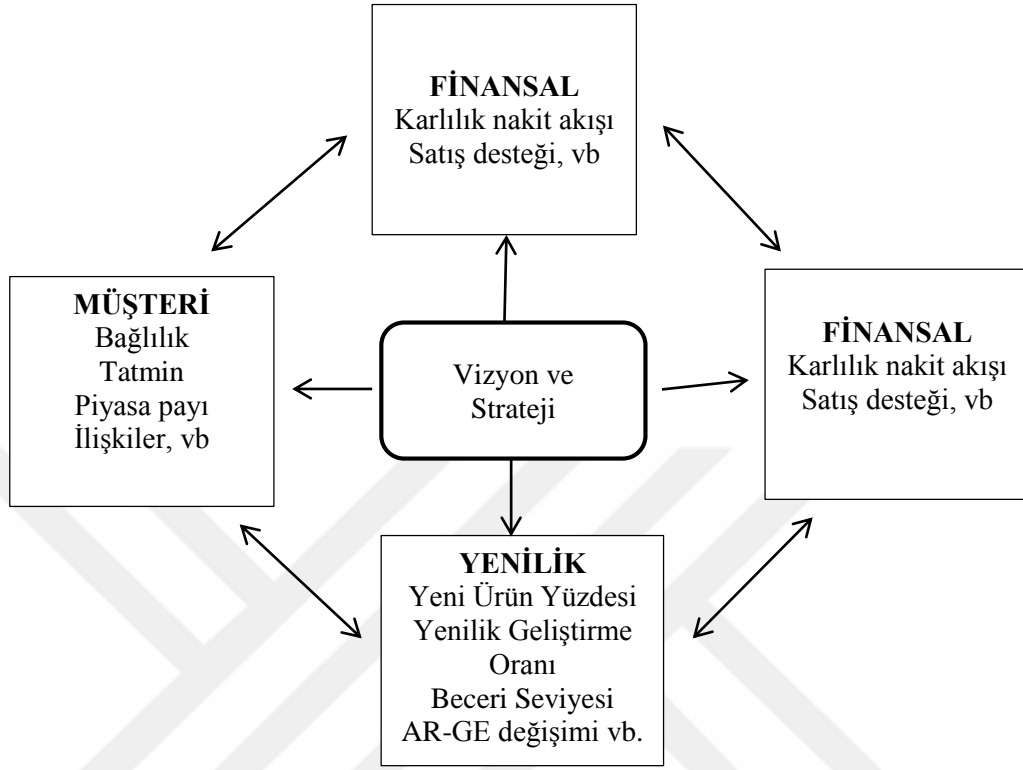
(K = Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyeti)

Ülkemizde ilk olarak 1995 yılında Kordsa A.Ş. şirketi ekonomik performans yönteminde EVA yöntemini kullanmıştır. Daha sonraları Oyak-Renault A.Ş. , Tofaş-Fiat A.Ş. şirketleride EVA yöntemini kullanmıştır.

4.1.5. Dengeli Skor Kartı (Balanced Score Card)

Dengeli skor kartı yönteminde işletmenin vizyon ve stratejilerini gerçekleştirmesi için uygulanan misyonun fiziksel ve rakamsal olarak ortaya konulmasını ifade etmektedir. İşletme içi faaliyet yöntemleri, müşteri davranışları ve ilişkileri, inovasyon ve yenilik süreçleri, finansal sonuçlar gibi tüm uzun dönemli ve sürekli amaçların gerçekleştirilmesi için organizasyondaki tüm insanların bilgi, beceri ve yeteneklerini bir araya getirilerek oluşturulduğu bütünsel yönetim sistemidir (Kaplan ve Norton, 1999).

Şekil-1: Dengeli Skor Kartı Vizyon Ve Strateji Bileşenleri

Kaynak: Skyrn, Davir, Debra M.Amidon, (1998) 'new measures of success', Ocak-Şubat, s.21'den aktaran Arıkboğa, 2003:124.

- Organizasyondaki her bölümün müşterileri için yarattığı değer ölçümü yapılabilir.
- Finansal boyutta kısa vadeli değer ölçümü performansı bilgileri çıkartılabilir.
- Vizyon ve strateji için gerekli misyonlar belirlenir.
- Yenilik boyutunda müşteriler ve hissedarlara sağlanacak fayda ölçümleri yapılabilir.
- Hedefler ve hedefe ulaşmada atılacak adım ve kriterler belirlenir.
- Çalışanların bilgi, donanım, yetenek ve tecrübelerini geliştirmelerine olanak sağlayabilir.

Bu model işletmelerin performansını bir bütün olarak değerlendirme imkanı

sunmaktadır. Stratajik kararların verilmesinde önemli bir yol gösterici metodtur. Maddi ve maddi olmayan unsurların birlikte ölçülmesi modele önemli bir avantaj sağlamaktadır (Çelikkol, 2008).

Tablo 3 : Dengeli Skor Kartı boyutlar ve ölçütler

BOYUTLAR	ÖLÇÜTLER
Finansal	Karlılık Nakit Akışı Satışlar Gelir Artışı
Müşteri	Pazar Payı Tatmin Düzeyi Müşteri İlişkileri Müşteri Kazanma ve Devamlılığı Müşteri Karlılığı
İçsel İş Süreçleri	Kalite Düzeyi Verimlilik Üretim Döngülerinin Sürekliliği
Öğrenme ve Gelişme	AR-GE Faaliyetleri Ürün Geliştirme Çalışanların Sürekliliği ve Devamlılığı Çalışanların Üretkenliği

Kaynak: Kaplan ve Norton, 1999: 11; Arıkboğa, 2003: 124; Ercan, Öztürk, Demirgüneş, 2003: 136'dan uyarlanmıştır.

4.1.6. Entelektüel Sermaye Endeksi

Johan Roos tarafından geliştirilen entelektüel sermaye endeksi yöntemi, işletmelerin değer yaratma performanslarının genel yapılarını anlaşılmasına olanak sağlayan bir modeldir. Bu yöntemde entelektüel sermaye ölçümü 4 ana başlıkta sıralanmaktadır (Van den Berg, 2002).

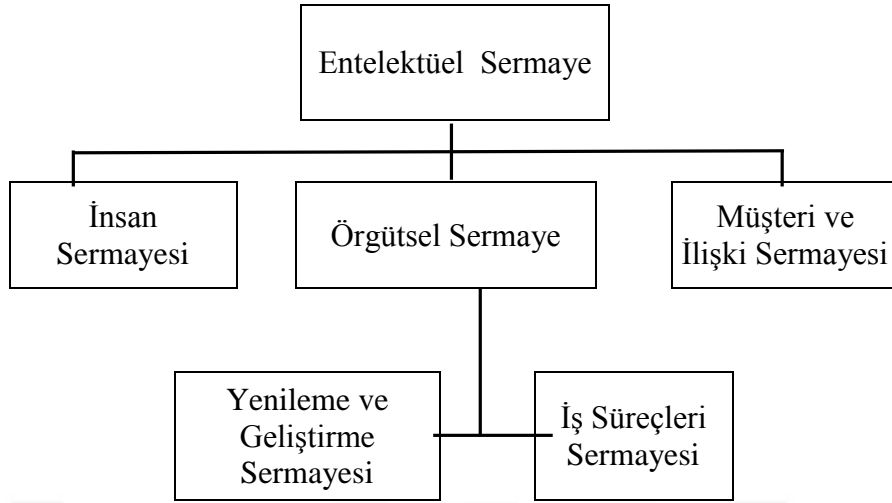
- İnsan Sermayesi Endeksi: Örgüt içindeki her bir çalışanın sahip olduğu değer, eğitiminin ve geliştirmesinin kalitesini, adaptasyon, aidiyet ve motivasyonun, çalışanların kurumsal yapı ile entegrasyon derecesinin ölçülmesini ifade etmektedir.
- Müşteri Sermayesi Endeksi: Müşterilerle sağlanan ilişki düzeyin belirlenmesi ve korunması, portföy kalitesi ve müşteri sayısının artırılması

müşterilerin işletmeye olan bağlılık ve terk etme eğilimlerinin saptanması, güven ve hizmet kalitesinin seviyesinin belirlenmesi, müşteriye ulaşıncaya kadar gecen süreçteki tüm kanalların kalitesinin ölçülmesini içermektedir.

- Yenilik Sermayesi Endeksi: İşletmelerin ürün ve hizmetlerindeki performansını arttırmaya yönelik inovasyon süreci, yeni bilgi, fikir ve teknolojik değişimlerle yenilikçi bir yapının oluşturulması gibi güncel değişim modelinin geliştirilmesi yeteneğini ölçme modelidir.
- Altyapı Sermayesi: işletmelerin yukarıda belirtilen 3 ana başlıktaki endeks modellerinin gerçekleşmesi ve faaliyetlerini gerçekleştirmesi için gerekli olan maddi ve maddi olmayan tüm varlıkların değerlerinin ölçülmesini sağlayan endeks modelidir.

Edwinson, Dragonetti, Roos ve Ross'a göre entelektüel sermaye endeksinin birçok ayırteıcı özelliği bulunmaktadır.

- Entelektüel sermayenin temel unsurlarının izlenmesini sağlar.
- Kişisel ve spesifik bir ölçümdür.
- Kendi kendini düzeltme özelliği vardır.
- Önceki dönemleri dikkate alarak geleceğe ilişkin yol gösterir.
- İçsel ve dışsal etkenlerin incelenmesiyle işletmeye gelecekle ilgili görüş sağlar.

Şekil 2: Entelektüel Sermaye Endeksi Unsurları

Kaynak: Van den Berg, 2002: 20.

Yöneticiler bu tablodaki entelektüel sermaye ölçüm stratejilerinin etkilerini analiz ederek hangi stratejileri geliştirmeleri ve hangileri arasında tercih yapmaları konusunda fikir sağlamaktadır (Rodov ve Laliaert, 2002).

Tablo 4: Entelektüel Sermaye Endeksi ölçüm stratejileri

<p><u>İlişki Sermayesi Endeksi</u></p> <p>İlişki Sayısındaki Büyüme</p> <p>Güvendeki Büyüme</p> <p>Müşterilerin Tutulması</p> <p>Dağıtım Kanallarının Üretkenliği ve Kalitesi</p>	<p><u>İnsan Sermayesi Endeksi</u></p> <p>Anahtar Başarı Faktörlerinin Sağlanması</p> <p>Çalışan Başına Değer Yaratımı</p> <p>Hizmet içi eğitim etkinliği ve etkililiği</p>
<p><u>Altyapı Sermayesi Endeksi</u></p> <p>Etkinlik</p> <p>Etkililik</p> <p>Anahtar Başarı Faktörlerinden Faydanılması</p> <p>Dağıtım Etkinliği</p>	<p><u>Yenilik Sermayesi Endeksi</u></p> <p>Yeni iş kolu oluşturma yeteneği</p> <p>İyi ürünler oluşturma yeteneği</p> <p>Büyüme</p> <p>Üretkenliği geliştirme yeteneği</p>

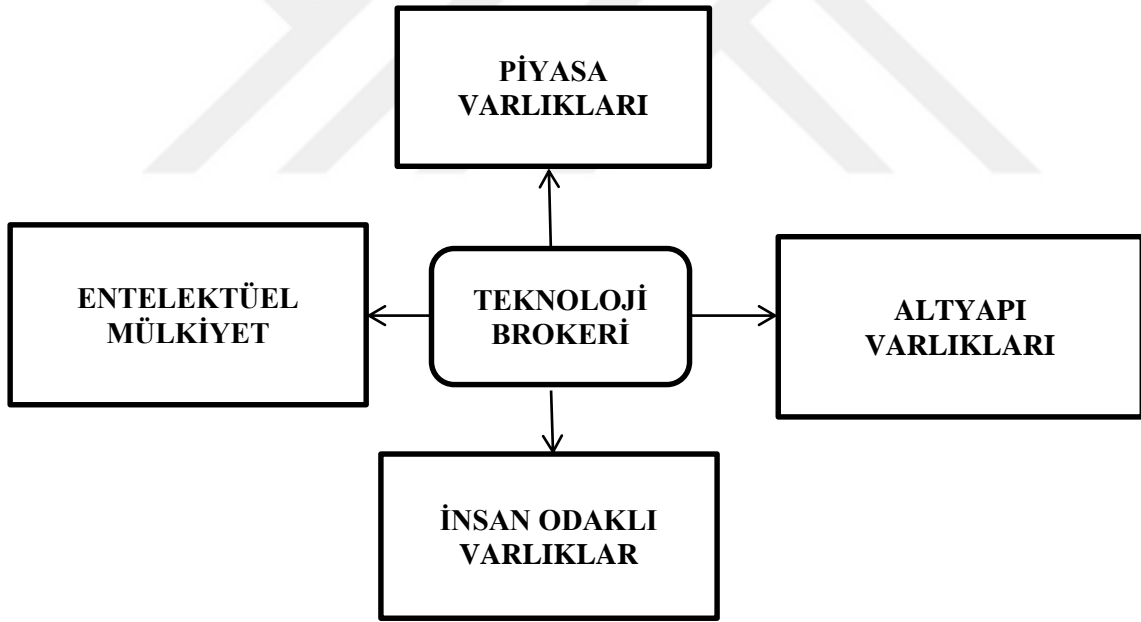
Kaynak: Van den Berg 2002: 21.

4.1.7. Teknoloji Brokeri Yöntemi

Bu yöntem Annie Brooking tarafından 1996 yılında geliştirilmiştir. Entelektüel sermayenin parasal değerini bulabilmek amaçlanmıştır. Brooking bu yöntemi entelektüel sermaye unsurlarını sınıflandırarak ilişkilendirdiği 4 temel üzerine oluşturmuştur. Bu 4 temel aşağıdaki gibidir; (Brooking, 1997)

- 1- Piyasa varlıkları
- 2- Entelektüel mülkiyet
- 3- İnsan odaklı varlıklar
- 4- Altyapı varlıkları

Şekil. 3 Annie Brooking Teknoloji Brokeri Entelektüel Sermaye Unsurları

Kaynak: Brooking: 1997

Teknoloji brokeri yöntemi yukarıdaki 4 unsur ile ilgili birçok soru içeren anket çalışmasının yapılması ve sonuçlarına göre entelektüel sermayenin parasal değerine ulaşmayı amaçlamıştır. Yöntem 3 aşamalı olarak yürütülmektedir. İşletmenin entelektüel sermaye varlığını ölçmek için işletmeyle ilgili 20 adet anket sorusunun cevaplanmasını istemektedir. Sorulardan bazıları şöyledir:

- İnovasyon süreci nasıl işliyor?
- Personelin moral motivasyonu ve yenilikçi sürece katılma aşamaları nasıldır?
- İşletmenin marka değeri, patent ve özel hakları nelerdir?
- Misyonun vizyona katkısı ne düzeydedir?
- Ar-ge ve yenilikçi değişimin işletmeye maliyeti nedir?

İşletmeler ilk aşamadaki 20 temel soruya beklenen düzeyde cevap verememesi durumunda entellekteül sermaye açısından etkin kullanımı olmadığı sonucunu çıkarılmaktadır.

İkinci aşamadaysa 4 temel varlık grubunda farklı sayılarda anket soruları sorulmaktadır.

- Piyasa varlıkları: 47 soru
- Entelektüel mülkiyet varlıkları: 22 soru
- İnsan merkezli varlıklar: 51 soru
- Altyapı varlıkları: 58 soru

İkinci aşamadaki entelektüel sermaye denetim soruları ile ilgili bazı örnekler aşağıdaki gibidir.

- İşletmenin geleceğine yönelik inovasyon süreci nedir?
- İnsan kaynakları bölümünün görevleri ve işe alım kriterleri nelerdir?
- Eğitim ve organizasyon bölümünün personel eğitimi için aldığı aksiyonlar nelerdir?
- Altyapı ve teknolojik yatırım planları nelerdir?
- Marka değerinin yıllık korunma maliyeti ne kadardır?

- Sahip olunan patent, mülkiye haklar, mülki teklif hakkı değerlerinden faydalanma derecesi nedir?
- Kurum kültürü ile vizyonunun uyumu nasıldır?
- Kurum içi internet kullanım oranı, bilgisayar sayısı yaygın mıdır?
- Varlığa mı? yükümlülüğe mi? dayalı yönetim felsefesi vardır.
- İşletmenin bekleyen toplam sipariş miktarı nedir?
- İşletmenin örgüt içinde kendine özgü bilgi yöntemi varmıdır?

3. aşamada ise entelektüel serayeye ait 4 temel varlık grubuna verilen denetim sorularından yola çıkılarak entelektüel varlıkların entelektüel sermayeye olan katkıları hesaplanmaktadır. 3 farklı yaklaşım ile yorumlanmaktadır.

- Maliyet yaklaşımı
- Piyasa yaklaşımı
- Gelir yaklaşımı

Bu 3 aşamının sonunda entelektüel sermayenin parasal değerine ulaşılmaktadır. İşletmelerin entelektüel sermaye değerleri piyasanın durumuna ve işletmenin amaçlarına bağlı olduğundan her işletme için kendi özgü ölçütler kullanılmalı ve değerlendirilmelidir. Piyasa sürekli değişkenlik gösterdiğinden bu yöntemle belli bir dönem için heaplama yapılmaktadır. Geleceğe yönelik bilgi vermemesi modelin eksik yönlerinden birisidir. Sorulara verilen cevaplar nitel olduğundan entelektüel varlıklara ait entelektüel sermayenin parasal değeri finansal yönden yönetimin zayıf olduğunu göstermektedir (Bontis, 2001).

4.1.8. Entelektüel Katma Değer Katsayısı Yöntemi(Value Added Intellectual Capital- VAIC)

Entelektüel katma değer katsayısı yöntemi işletmenin yöneticileri, çalışanları, müşterileri, ortakları, yatırımcıları, hissedarları, çıkar grupları ve toplam kaynakları ile bunların her birinin entelektüel sermaye yaratma değerinin katma değer etkinliğinin

analitik olarak ölçülmesidir. Yöntem 3 temel göstergenin toplamını ifade etmektedir (Yörük ve Erdem, 2008).

$$VAIC=CEE+HCE+SCE$$

VAIC= Entelektüel Katma Değer Katsayısı

CEE= Kullanılan Sermaye Etkinliği Katsayısı

HCE= İnsan Sermayesi Etkinliği Katsayısı

SCE= Yapısal Sermaye Etkinliği Katsayısı

VAIC değeri ne kadar yüksek olursa toplam kaynakların entelektüel sermaye yaratma değeride o kadar büyük olmaktadır.

CEE, HCE ve SCE nin değerlerinin hesaplanabilmesi için öncelikle işletmenin yarattığı toplam katma değer hesaplanmalıdır.

$$VA= \text{Gelirler} - \text{Giderler}$$

İşletmenin sattığı tüm ürün ve hizmetlerden sağlanan gelirlerden yapılan tüm giderler düşüldükten sonra ortaya çıkan değeri ifade etmektedir.

Williams katma değerini aşağıdaki işletme bileşenlerinin toplamına eşit olduğunu belirtmiştir (Firer ve Williams:2003).

$$VA= I + DP + D + T + M + R + WS$$

VA= Toplam Katma Değer

I = Faiz Giderleri

DP= Motivasyon Giderleri

D: Temettüleri

T = Kurumlar Vergisi

M: İştirak Kazançları

R: Dağıtılmayan Karlar

WS: Toplam Maaş Ve Ücret Giderleri

Pulic yaratılan katma değer in insan sermayesi ve yapısal sermayeden oluştuğunu varsaymaktadır. Entelektüel sermayeyi oluşturan katma değer etkinlik katsayıları aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır (Pulic, 2004).

$$VAIC = CEE + HCE + SCE$$

$$CEE = VA / CE$$

$$HCE = VA / HC$$

$$SCE = SC / VA \quad (SC = VA - HC)$$

VA= İşletmenin Yarattığı Toplam Katma Değer

CE = Varlıkların Defter Değeri

HC = İşletmenin İnsan Sermayesi

SC= İşletmenin Yapısal Sermayesi

VAIC yönteminde işletmelerin fiziksel ve görünmeyen değerlerinin kaynak yaratma etkinliği incelenmektedir. Değerler sabit ve tutarlı olduğundan diğer işletmelerlede karşılaştırma imkanı sağlamaktadır. Hızlı ve kolay uygulanabilmesinin yanında matematiksel verilerin kullanılması yöntemin objektifliğini sağlamaktadır (Ercan, Öztürk, Demirgüneş: 2003).

4.1.9. Piyasa Katma Değeri Yöntemi (Market Value Added – MVA)

Piyasa katma değeri yöntemi Stern Steward@co danışmanlık şirketi tarafından geliştirilmiştir. İşletmenin ileriye yönelik performans ölçümü sağlaması amaçlanmıştır (Önal, Kandır, Karadeniz, 2006).

MVA yöntemi sadece halka açık şirketlerde uygulanabilmektedir. İşletmenin

toplam borç ve özsermayesinden dışarıdan sağlanan yatırımcı fonlarının çıkarılması ile hesaplanan tutarı ifade etmektedir. Değerin pozitif çıkması elde edilen kaynakların işletmeye ek değer yarattığını göstermektedir. Negatif çıkması sağlanan yatırım kaynağının ek değer üretmede kullanılmadığını göstermektedir (Önal, Kandır, Karadeniz: 2006).

$MVA = \text{Borç Ve Öz Sermaye Toplamı} - \text{Toplam Yaratılan Sermaye}$

MVA piyasa değeri belirli olan işletmelerde kullanılan bir yöntemdir. Sağlanan kaynağının nasıl ve ne şekilde kullanılacağı uzun dönemde etkilerinin nasıl olacağı gibi ileriye dönük fikirler vermektedir. Sağlanacak kaynağın mevcut ve sonraki dönemlerde katkısının ne olacağını ve ne ölçüde kazanç sağlayacağı hakkında bilgi vermektedir (Aslanoğlu ve Zor: 2006).

4.1.10. Maddi Olmayan Varlıklar Cetveli (Intangible Assets Monitor)

Maddi olmayan varlıkların ölçülmesinde karşılaşılan zorlukların giderilmesi için geliştirilen bir yöntemdir. İlk olarak 1995 yılında Karl Eric Sveiby tarafından geliştirilmiştir. Geçmişe dönük ölçümün aksine bilgi temelli yeni göstergelerin yer aldığı ölçme ve raporlama yöntemidir. Her işletme kendi yapısına göre yöntem bileşenlerini seçimini yapmaktadır (Sveiby: 1997).

Sveiby'e göre işletmelerin piyasa değeri:

$PD = \text{Özsermaye} + \text{Maddi Olmayan Varlıklar Olarak Baz Alınmıştır.}$

$\text{Özsermaye} = \text{Maddi Varlıklar} - \text{Görünür Borçlar İle İfade Edilmiştir.}$

$\text{Maddi olmayan varlıklar} = \text{dışsal yapı} + \text{bilgi sermayesi olarak ele alınmıştır.}$

Diğer yöntemlerden farklı olarak incelenen Bilgi Sermayesi = İçsel Yapı + Bireysel Yeterlilik değerlerinin toplamını oluşturmaktadır (Van der Berg: 2002).

Tablo 5: Maddi olmayan varlıklar cetveli piyasa değerini oluşturan etkenler

PİYASA DEĞERİ			
ÖZSERMAYE (Defter Değeri) Maddi Varlıklar- Görünür Borçlar	MADDİ OLMAYAN VARLIKLAR		
	Dışsal Yapı	Bilgi Sermayesi	
		İçsel Yapı	Bireysel Yeterlilik

Kaynak: Bontis, 2001: 52; Van den Berg, 2002: 24; Sveiby, 1997; Sveiby, 2001.

Maddi olmayan değerler üzerinden yapılan yöntemin unsurları ve etkenleri şu şekilde ele alınmıştır:

Tablo 6 : Maddi olmayan varlıklar cetveli piyasa değerini oluşturan etkenler

	DIŞSAL YAPI	İÇSEL YAPI	BİREYSEL
Büyüme ve Yenileme	-Organik büyüme -Pazar payı artışı -İmaj arttıran müşteriler -Kalite endeksi	-Bilgi teknolojilerine yatırım -Yapı güçlendirici müşteriler -Ar-Ge'ye harcanan zaman	-Eğitim düzeyi ve maliyetleri -Yeterlik endeksi ve devir hızı -Deneyim süresi -Öğreten müşteriler
Verimlilik	-Müşteri başına kârlılık -Kayıp/kazanç endeksi -Müşteri tatmin endeksi	-Destek personel oranı -Değer/tutum endeksi	-Uzmanların oranı -Kaldıraç etkisi -Katma değer artışı
Süreklilik	-Büyük müşterilerin oranı -Yaş yapısı -Sadık müşterilerin oranı -Tekrarlanan siparişler	-İşletmenin yaşı -Destek personel devir hızı -Tecrübesiz personel oranı -Kıdemlilik	-Uzmanların devir hızı -Diğer işletmelere göre ücret düzeyi -Kıdemlilik

Kaynak: Bontis, 2001: 53; Sveiby, 2001.

- Dışsal yapı: Müşteriler, tedarikçiler, markalar, kaynak sağlayanlar
- İçsel yapı: Örgüt yapısı, ar-ge çalışmaları, yönetim biçimi, hukuki yapı, iş süreçleri, görev ve yetki tanımlamaları
- Bireysel yeterlilik: Çalışanların eğitim düzeyleri, çalışma süreleri, tecrübeleri

Sveiby bu yöntemde maddi olmayan varlıkların ölçülmesinde geleneksel muhasebe yönteminden farklı olarak bilgi yeterliliği boyutunu eklemiştir. Böylece maddi olmayan varlıkların ölçümünde finansal olmayan ölçütler ile sermaye ölçümünde finansal ölçüleri bir arada kullanmıştır. Yöntemin amacı yönetimin kontrolünü sağlamak olarak hedeflenmiştir (Bontis: 2001).

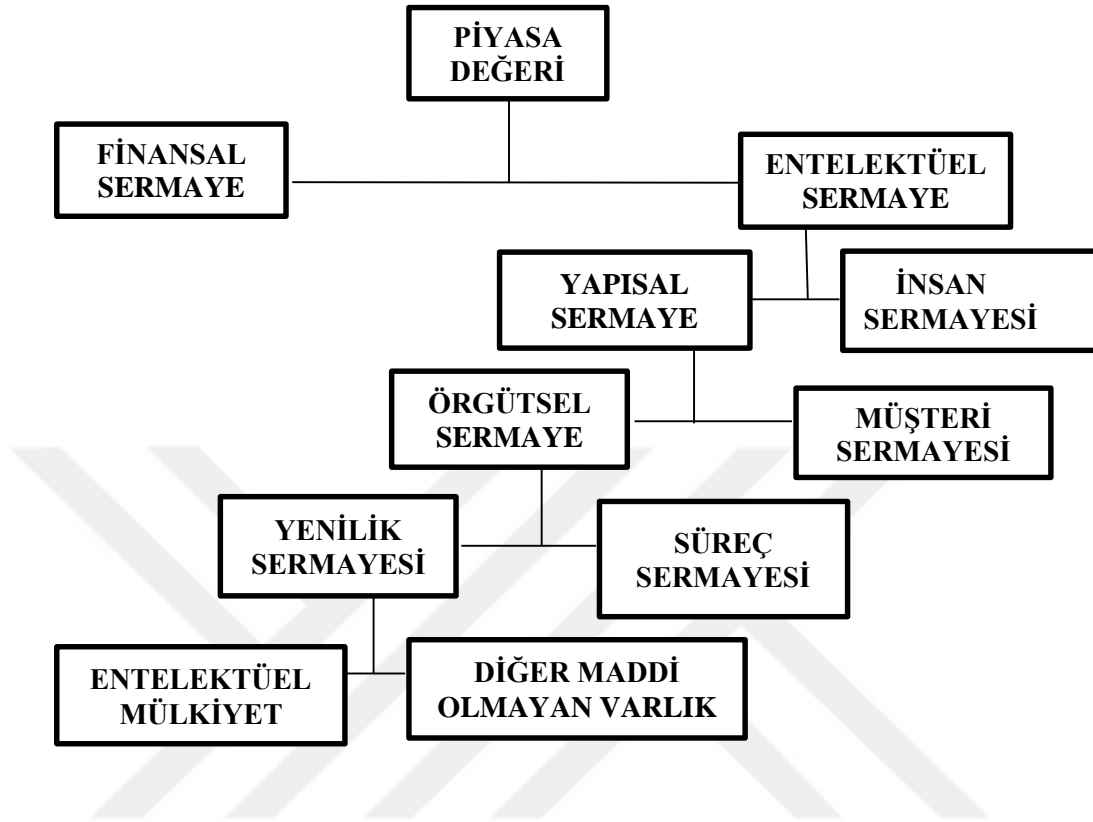
Bu yöntem bazı yönleriyle dengeli puan kartı ve Skandia klavuzu ile benzerlik göstermektedir. Maddi olmayan varlıkların 3 boyutta incelenmesi işletmenin içsel ve dışsal yönlerinin ölçülmesi benzer yönleri arasında gösterilebilir. Ölçümün detay bilgi gerektirmesi sebebiyle diğer işletmelerle karşılaştırma yapılması güçleşmektedir (Ercan, Öztürk, Demirgüneş: 2003).

4.1.11. Skandia Kılavuzu (Skandia Navigator)

“Skandia AFS” Şirketi tarafından geliştirilen ve entelektüel sermaye ölçmesinde ve raporlanmasında en çok kullanılan yöntemlerden biridir.

Grafiksel ve rakamsal olarak işletmelerin entelektüel sermaye yaratma ve yönetme sürecindeki bilgilerin işletme içindeki ve dışındaki kullanıcılarla paylaşılması bir ilktir (Bontis, 2001).

Şekil 4 : Skandia Kılavuzu Entelektüel Sermaye Bileşenleri

Kaynak: Edvinsson, 1997: 369.

Şemada işletmenin piyasa değeri finansal sermaye ve finansal olmayan sermaye olarak ayrılmıştır. Finansal tablolarda gösterilemeyen varlıklar finansal olmayan varlıklar unsurunda entelektüel sermaye olarak gösterilmiştir. Entelektüel sermaye ise yapısal sermaye ve insan sermayesi olarak bölümlendirilmiştir. Skandia değer şeması işletmenin piyasa değerinin finansal varlıklarla arasındaki farkı entelektüel sermaye değeri olarak tanımlamaktadır.

Tablo:7 Skandia Yönteminin Ölçütleri

BOYUTLAR	ÖLÇÜTLER
Finansal	-Müşterilerden elde edilen gelirler / Toplam Gelir -Toplam Gelir / Çalışan Sayısı -Kar / Çalışan Sayısı -Yeni faaliyetlerden elde edilen karlar
Müşteri	-Müşteriler için harcanan zaman -Yapılan anlaşma sayısı -Satış noktalarının sayısı -Satış anlaşmaları / Tamamlanmış satışlar -Kazanılan müşteri sayısı / Kaybedilen müşteri sayısı
Süreç	-Bilgisayar sayısı / Çalışan sayısı -Bilgi teknolojisi kapasitesi -Sürecin uygulanma süresi -Yönetim giderleri / Çalışan sayısı
Yenileme ve Geliştirme	-Personel tatmin endeksi -Eğitim giderleri / Yönetim giderleri -Patentlerin ortalama ömrü -Net primlerdeki artışlar
İnsan	-Çalışan personel sayısı -Personel devir hızı -Eğitim giderleri / Çalışan sayısı -Liderlik endeksi -Yöneticilerin sayısı (kadın-erkek)

Kaynak: Bontis, 2001: 46. ve Mouritsen, Larsen, Bukh, 2001:407-408.

Tabloda Skandia ölçütlerinden bazıları gösterilmiştir. Toplam 164 adet değerlendirme ölçütü bulunmaktadır. Edvinsson ve Melone bu kadar fazla ölçütün gereksiz olduğunu belirtmişlerdir.

Skandia klavuzu dengeli skor kartı ile benzerlikler göstermektedir. Ancak Skandia klavuzu işletmenin entelektüel sermaye değer yaratma sürecinde müşteriler ve tedarikçilerle derinlemesine incelemeler yaptığında dengeli skor kartına göre daha sağlıklıdır.

Skandia klavuzunda kullanılan ölçütler genel kabul görmüş ölçütler olmadığından işletmeler arası kıyaslama imkanı bulunmamaktadır. Veriler sürekli değiştiğinden anlık ölçme değerlerini vermektedir. Her işletme kendi ölçeğine göre yapısına uygun olarak modeli kullanabilmektedir. Model çeşitlilik ve büyüklük bakımından değişik işletmelere uygulanabilme özelliğini göstermektedir.

4.2. Entelektüel Sermaye Konusunda Türkiye’de Yapılmış Çalışmaların Literatür Taraması

Entelektüel sermayenin öneminin giderek artması akademisyenler, araştırmacılar ve işletmeler açısından yeni bir araştırma alanı oluşturmuştur. Türkiye’de entelektüel sermayenin özellikle 1990’lı yılların sonuna doğru araştırmaya konu olduğu görülmektedir. Çalışma kapsamında ulaşılabildiği ölçüde entelektüel sermaye hakkında tez, makale ve kitap tablolar halinde tarih sırasına göre sıralanmıştır. Aşağıdaki Tablo 6’da yıllara göre tez, makale ve kitap sayıları yer almaktadır.

Tablo 8: Literatürde Yer Alan Entelektüel Sermaye Konusundaki Çalışmaların Yıllara Göre Dağılımları

YILLAR	TEZ SAYISI	MAKALE SAYISI	KİTAP SAYISI	TOPLAM ÇALIŞMA SAYISI
1997	-	1	1	2
1998	-	2	-	2
1999	1	2	1	4
2000	1	5	-	6
2001	-	-	-	-
2002	-	5	1	6
2003	1	8	2	11
2004	1	13	1	15
2005	5	10	1	16
2006	7	8	1	16
2007	5	9	2	16
2008	5	5	1	11
2009	8	4	-	12
2010	6	8	1	15
2011	6	9	1	16
2012	11	7	1	19
2013	9	6	-	15
2014	2	11	1	14
2015	2	8	-	10
2016	2	7	-	9
GENEL TOPLAM	72	128	15	215

Türkiye’ de yapılan araştırma ve çalışmaların toplamda en fazla 2012 yılında yapıldığı görülmektedir. Makale çalışmalarının en fazla 2004 ve 2014 yılında olduğu; tez çalışması kapsamında ise en fazla 2012 yılında tez çalışması yapıldığı görülmektedir. Entelektüel sermaye konusunda yazılan kitap sayısında yıllara göre herhangi bir artış yaşanmadığı görülmektedir. Tabloda yer alan çalışmaların 72 adeti tez, 128 adeti makale, 15 adeti kitap olmak üzere genel toplamda 215 adet çalışma listelenmiştir. Ağırlıklı olarak işletmeler açısından entelektüel sermayenin konu edinildiği bu çalışmalar, ulaşılabildiği ölçüde ele alındığından dolayı ulaşılamayan çalışmaların eksikliği toplam çalışma sayısını etkileyebilir.

Entelektüel sermaye kavramının özellikle 1990’lı yılların başlarından itibaren popülaritesi artmış ve bu konu hakkında yapılan çalışmaların sayısı giderek artmaya başlamıştır. Entelektüel sermaye hakkında yapılan ilk araştırma ve çalışmaların temeldeki amacı bu sermayenin tanımlanması, sınıflandırılması ve ölçülmesine yönelik iken daha sonraki çalışmalarda entelektüel varlıklar, entelektüel sermaye unsurları ve bunların işletmelerin performanslarına olan etkilerini araştıran çalışmalara yönelik olmuştur (Ercan vd. 2003, 101).

Birbirinden farklı disiplinlerin dikkatini çeken entelektüel sermaye kavramı büyük ölçüde işletme literatürü temelinde gelişme göstermiştir. Günümüzde entelektüel sermayenin yaşadığı evrim yine işletmeler tarafından yapılan yoğun uygulamalar ve araştırmalarla desteklenmiştir. Her disiplin farklı bir bakış açısıyla entelektüel sermaye hakkında çalışmalar yapmaktadır. Muhasebeciler bu sermayenin ölçümüne ve finansal tablolara yansıtılmasına odaklanırken; bilgi teknolojisi sektörü onun nasıl kodlanması gerektiğine; iktisatçılar ise beşeri sermayenin büyüme modelleri ile nasıl ilişkilendirileceğine odaklanmıştır. Ayrıca; eğitimciler entelektüel sermayeyi nasıl inşa edecekleri konusuna; psikologlar onunla geliştirilecek zihinsel yapıya, sosyologlar ise bu sermayenin güçle ilişkisine odaklanmışlardır (Kandemir, 2008: 31).

Türkiye’de entelektüel sermaye hakkında yapılan ilk çalışma Tamer Çavuşgil’in 1997 yılında yayınlanan “Entelektüel Sermaye ve Entelektüel Örgüt” isimli makalesidir. Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Dergisi’nin 2. sayısında yer alan çalışmada Çavuşgil (1997); günümüzdeki işletmelerin bilançolarında yer alan

görünür değerler gibi, bilgilerinde ölçülüp yönetilmesi gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca bilgi ve entelektüel sermayenin bir vücudun sınır sistemine ya da bir ağacın yer altındaki köklerine benzetilebildiğini gözle görülmeyen ama işlevleri hayati önem taşıyan kıymetler olduğunu vurgulamaktadır (Çavuşgil, 1997: 226). 1997 yılında Thomas A. Stewart tarafından yazılan “Entelektüel Sermaye Kuruluşların Yeni Zenginliği” isimli kitap Ekim 1997 de Nurettin Elhüseyni tarafından Türkçeye çevirisi yapılarak literatüre kazandırılmış ve Türkiye’ de çok fazla atıf alan bir eser haline gelmiştir.

Akdemir (1998)’in; “Entelektüel Sermaye Konseptinin İşletmecilik Anlayışındaki Dönüşümleri” başlıklı çalışması işletme yönetimi alanında entelektüel sermaye konusunda yapılan ilk bilimsel araştırmalardan biridir. Bu çalışmada entelektüel sermaye kavramı, unsurları, kapsamı, işletmecilik anlayışındaki dönüşümleri tartışma konusu edilmiştir ve entelektüel sermaye yönetimine değinilmiştir. Kocaeli’nde faaliyette bulunan sanayi işletmelerinin yöneticilerinin entelektüel sermaye kanaatlerini anket yöntemi ile saptayarak değerlemeye tabi tutmuştur (Akdemir, 1998: 63). Entelektüel sermaye konusunda anket yöntemi ile yapılan ilk bilimsel araştırmadır.

R. Aşıkoğlu ve M. Aşıkoğlu (1998) “Bilgi Toplumuna Geçiş Sürecinde Entelektüel Sermayenin İşletmenin Piyasa Değerine Etkisi” konulu çalışmalarında işletmelerin piyasa değeri ile maddi varlıkların yenileme değerleri arasındaki olumlu fark olarak değerlendirilen entelektüel sermaye kavramını tartışmışlardır. Bu çalışmada finansal açıdan entelektüel sermaye kavramını derinlemesine analiz yapmışlardır (Aşıkoğlu ve M. Aşıkoğlu, 1998). Entelektüel sermayenin işletmenin piyasa değerine etkisi konusunda Türkiye’ de yapılan ilk bilimsel çalışmadır.

1999 yıllarına gelindiğinde de daha çok entelektüel sermayenin kavramı, unsurları ve özelliklerine yer verilen çalışmaların devam ettiği görülmektedir. Özdemir (1999)’ in “Entelektüel Sermaye” başlıklı makalesi ve Papatya (1999)’ nın “Rekabete Dönük Avantaj: Entelektüel Sermaye” başlıklı makalesi literatürdeki ilk çalışmalardan bazılarıdır.

Papatya (1999), “Entelektüel Sermaye Gerçeği” isimli Kalite Show dergisinde

yer alan söyleşide entelektüel sermayenin işletmelerin maddi varlıklarından ziyade maddi olmayan varlıklarıyla daha fazla katma değer yaratabileceğini vurgulayanların gündeme getirdiği bir kavram olduğunu ifade etmiştir (Papatya, 1999: 58).

Çalışkan (1999), “Bilgiye Dayalı Organizasyonlarda İlke Merkezli Dönüşümünün Entelektüel Sermayeyi Geliştirme Yönelimi ve Arçelik A.Ş.’ne İlişkin Stratejik Uygulama Yönergesi” isimli yüksek lisans tezi çalışmasında liderlerin, organizasyonların önemli varlığı olan entelektüel sermayeyi yaratma, geliştirme ve etkinleştirme yaklaşımlarını inceleyip analiz etmiş, teorik ve uygulamalı sonuçlar elde etmeye çalışmıştır. Bu araştırma, entelektüel sermayeyi konu alan, Türkiye’deki ilk tez olma özelliğine sahiptir.

Akpınar (2000), Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisinin 1. sayısında yer alan “Entelektüel Sermaye Kavramı” isimli çalışmasında, yeni bin yılda daha çok insanın beyin işi yapacağını, daha az sayıda insanın beden işi yapacağını ve bu durumun entelektüel sermaye kavramının sonucu olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca entelektüel sermayenin işletme bilançolarında görünmese de fiziksel varlıklardan daha değerli olduğunu, ekonomik zenginliğin, üretim sürecinden ziyade bilgi ve enformasyon ile daha çok sağlandığını ifade etmiştir (Akpınar, 2000: 51).

Yıldız (2010), Türkiye de entelektüel sermayenin raporlamasını gerçekleştiren bir şirket olmamasından dolayı “Entelektüel Sermaye Faaliyet Raporu Önerisi: Özel Sermayeli Mevduat Bankalarında Bir Araştırma” konulu çalışmasında özel sermayeli mevduat bankalarına özgü bir entelektüel sermaye faaliyet raporu önerisinde bulunmuştur. Bu rapor Türkiye de bu konuda yapılan ilk çalışma olması açısından çok önemlidir.

Ayrıca Türkiye de TURMOB tarafından 2010 yılında yapılmış olan Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik, Finansal Muhasebe sınav kağıdında yer alan “entelektüel sermaye” , bilanço örneğinin pasif kısmında “Öz kaynaklar” içerisinde yer alan “ödenmiş sermaye” içinde gösterilmiştir. Henüz Tek Düzen Hesap Planı içerisinde yer almıyor olmasına rağmen bu sınavda bilanço örneğinde entelektüel sermayenin pasif kalem olarak gösterilmiş olması artık bu sermayenin bilançolarda gösterilmesi gerektiği ile ilgili çok önemli bir adımdır (Yıldız, 2010: 34-35).

Büyüközkan (2010), bilgi ve entelektüel sermaye yönetimi ile ilgili 2000 yılından bu yana gerçekleştirmiş oldukları ilgili projelerden şirket yetkililerinin izniyle yayınlarını yapmış oldukları çok önemli iki projeye “Entelektüel Sermaye ve Yönetimi” başlıklı çalışmasında yer vermektedir. Bu projelerden biri 2001 yılında o dönem için, Türkiye’de entelektüel sermaye yönetimi alanında yapılan ilk çalışma olan “THY AO Yer İşletme Ünitesi Entelektüel Sermaye Performans Ölçümü” projesi olmuştur. İkincisi 2007 yılında yapılan “AKSA Bilgi Yönetimi” projesi ile entelektüel sermaye yönetimi çalışması olmuştur (Büyüközkan, 2010: 85).

Meydan ve Yıldız (2014), Türkiye’deki şirketlerin entelektüel sermayelerinin yüksek olmasının ilgili kredi kuruluşlarından kredi derecelendirme notu ile yüksek kredi notu almalarını sağlayıp sağlamayacağı konusunda araştırma yapmışlardır. Ve bu çalışma entelektüel sermayenin kredi derecelendirme notu ile ilişkisinin incelenmesi bakımından Türkiye’de alanında ki ilk çalışma olmuştur.

4.3. Entelektüel Sermaye Konusunda Yapılmış Yabancı Kaynaklı Çalışmaların Literatür Taraması

Williams ve Ferrer, 2003 yılında yaptıkları çalışmalarında, Güney Afrika borsasında işlem görmekte olan 75 adet firmaya ait 2001 yılındaki mali verileri kullanarak, işletmelerin piyasa değerleri, verimlilikleri ve karlılıkları üzerindeki etkisini ölçmüşlerdir. Çalışma sonucunda ilişkinin sınırlı düzeyde ve karışık olduğu tespit edilmiştir.

Chen ve arkadaşları, 2005 yılında yaptıkları çalışmalarında Tayvan borsasında işlem görmekte olan 4254 firmaya ait verileri kullanmışlardır. Çalışmada entelektüel sermayenin Piyasa Değeri / Defter Değeri üstündeki etkileri ölçülmeye çalışılmış ve olumlu bir etkinin varlığı tespit edilmiştir.

Clarke ve arkadaşları, 2011 yılında yaptıkları çalışmalarında VAIC yöntemini kullanarak 2161 firmaya ait 2003-2008 yılları arası mali verileri analiz etmişlerdir. Çalışma neticesinde VAIC, CEE ve HCE performans ölçütlerinin tamamı ile pozitif ve anlamlı bir ilişki gösterirken, SCE negative ve güçlü bir ilişki göstermiştir.

Maditinos ve arkadaşlarının 2011 yılında Atina Borsasında yaptıkları

çalışmada finansal performans ve VAIC arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını fakat finansal performans ile insan sermayesi arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu söylemişlerdir.

Stahl ve arkadaşlarının 2011 yılında yaptıkları araştırma sonucuna göre, VAIC'in firmaların sermaye ve emek yatırımlarının verimliliklerini gösterdiği, entelektüel sermayeleri ile ise anlamlı bir ilişkisinin olmadığını söylemişlerdir.

Pilkova ve arkadaşlarının Slovakya'da faaliyet gösteren KOBİ'ler üzerinde 2013 yılında yaptıkları çalışmalarında VAIC katsayısının, incelemeye alınmış 15 sektörden 14'ünde aktif karlılığı üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu gözlemlenmiştir.

Nadeem ve arkadaşları, 2016 yılında İngiltere'de faaliyet gösteren firmalar üzerinde yaptıkları çalışmalarında, VAIC ile PD/DD ve aktif devir hızları arasında anlamlı bir ilişki olmadığını fakat aktif karlılığı ile özsermaye karlılığı arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğunu ortaya koymuşlardır.

Singh ve Narwal tarafından 2016 yılında yapılan çalışmada, Hindistan'da elektronik sektöründe faaliyet gösteren işletmelere ait 2004-2014 yılları arası veriler kullanılmıştır. Yapılan çalışmada, entelektüel sermaye ile finansal performans arasındaki ilişki incelenmiş ve finansal performans üzerinde, insan sermayesinin önemli bir katkısının olduğu fakat yapısal sermayenin finansal performans üzerinde belirgin bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir.

Kaupelyte ve Kairyte tarafından 2016 yılında yapılan bir çalışmada, Avrupa'da faaliyet gösteren küçük ve büyük ölçekli bankalar incelenmiştir. Çalışma sonucunda kriz sonrası büyük bankaların finansal performanslarının entelektüel sermayelerinden olumsuz etkilendiği, kriz öncesinde ise küçük bankaların finansal performanslarının entelektüel sermayelerinden olumsuz etkilendikleri tespit edilmiştir.

Purohit ve Tandon tarafından 2017 yılında yapılan bir çalışmada, Hindistan'da bulunan halka açık şirketlere ait 2004-2014 yılları arası veriler kullanılmıştır. Çalışma sonucunda entelektüel sermaye ve finansal performans arasında güçlü bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

Chun-Yao Tseng ve Yeong-Jia James Goo çalışmalarında Piyasa Değeri/Defter Değeri Oranı yöntemini, Tobin's Q yöntemi ile kıyaslamışlardır. Elde edilen sonuçlar, PD/DD yönteminin matematiksel olarak daha anlamlı sonuçlar verdiğini göstermiştir.

4. YÖNTEM

Entelektüel sermayeyi işletmenin tamamında ölçen yöntemler uygulamada daha sık kullanılmaktadır. Ancak bu yöntemlerden matematiksel sonucu olanlarının uygulanabilirlik dereceleri birbirinden farklı olmaktadır. Söz konusu yöntemlere örnek olarak, Piyasa Değeri/Defter Değeri, Tobin Q Oranı, Ekonomik Katma Değer, Entelektüel Katma Değer Katsayısı, Hesaplanmış Maddi Olmayan Varlık yöntemleri sayılabilir. Uygulama örneğinde, uygulanabilirliğin yüksek olduğu düşünülen ve entelektüel sermayeyi dış etkenlerden daha çok arındırarak hesapladığı düşünülen “Hesaplanmış Maddi Olmayan Değer” yöntemi kullanılmıştır.

İşletmelerin piyasa değerlerine başvurmadan sadece mali tablo bilgilerinden yararlanarak entelektüel sermaye değerine ulaşan söz konusu yöntemin uygulanabilmesi için, işletmelerin mali tablolarına ihtiyaç duyulmuştur.

Uygulama örneği kapsamında, incelenen işletmelerin BIST'e kayıtlı olmasından dolayı, BIST'in resmi internet sitesinden ve işletmelerin resmi internet sitelerinden elde edilen 2009-2018 yıllarına ilişkin mali tablolardan elde edilen veriler kullanılmıştır. İşletmelerin 2009-2018 yıllarına ait verilerinin kullanılması uygulamanın güncelliğini sağlayacağı düşünülmektedir.

2008 krizinin yaşandığı yılda mali tablolarda görülebilecek olan dengesizliklerin, çalışmanın sonucunu etkilememesi açısından, veriler 2009 yılından itibaren derlenmiştir. Çalışmanın analizleri yapılırken 2019 yılına ait tüm mali tablolar henüz yayınlanmadığından dolayı, 2019 yılına ait mali veriler çalışma kapsamına alınmamıştır.

Entelektüel sermayenin işletme bütününde ölçülmesinde, mali tablolarda bulunan denetlenmiş verilerin kullanılması “Hesaplanmış Maddi Olmayan Varlıklar” yönteminin diğer entelektüel sermaye ölçüm yöntemlerine göre üstün olan tarafıdır.

Ayrıca işletmelerin mali tablo bilgileri, standart ve karşılaştırılabilir olduğundan bu yöntemin sonunda ulaşılabilecek entelektüel sermaye değerlerinin de işletmelerin birbirleri ile kıyaslanmasına imkan tanıyacak nitelikte olacağı düşünülmektedir.

5. BULGULAR

İşletmelerin entelektüel sermaye değeri, “işletmenin performansından benzer varlıklara sahip rakip işletmelerin gösterdiği ortalama performansın çıkartılması” yoluyla hesaplanmaktadır. Bu şekilde bir sonuca ulaşmak zor gibi görünse de, hesaplamının belirli aşamalar çerçevesinde yapılması, işletmelerin entelektüel sermaye değerlerinin hesaplanabilmesine imkan sağlamaktadır.

Entelektüel sermaye değerine ulaşmak için, Hesaplanmış Maddi Olmayan Varlık Yöntemi’nde 7 aşama bulunmaktadır. Uygulama kapsamındaki işletmeler için söz konusu aşamalar tablolar halinde açıklanmıştır:

1.Aşama: Bankaların çalışma dönemindeki yıllara ait vergi öncesi karları bulunur ve çalışma dönemi için ortalama vergi öncesi karları hesaplanır.

İşletmenin tüm olağan ve olağandışı faaliyetlerinden elde ettiği performansın sayısal değerinin vergiden önceki kar ile ifade edileceği görüşüne uygun olarak bu aşamada vergiden önceki kar dikkate alınmaktadır.

Tablo 9: Bankaların Vergiden Önceki Kar Tutarları

Bankalar	Ortalama VÖK
Akbank T.A.Ş.	4.659.746,87
Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	257.596,77
Alternatifbank A.Ş.	83.171,18
Anadolubank A.Ş.	189.250
Burgan Bank A.Ş.	40.888,22
Denizbank A.Ş.	1.263.586,55
HSBC Bank A.Ş.	86.023,33
ICBC Turkey Bank A.Ş.	29.956,33
ING Bank A.Ş.	387.868,11
QNB Finansbank A.Ş.	1.248.392
Şekerbank T.A.Ş.	205.303,87
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	719.160,11
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	5.857.642
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	5.062.916,44
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	3.133.430,22
Türkiye İş Bankası A.Ş.	4.856.242,23
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	2.424.666,55
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	2.980.411,11

2.Aşama: Bankaların çalışma dönemindeki maddi varlık tutarları baz alınarak, bu dönem için ortalama değer hesaplanır.

Tablo 10: Bankaların Ortalama Maddi Varlıkları

Bankalar	Ortalama Maddi Varlık
Akbank T.A.Ş.	1.123.927
Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	370.395,3
Alternatifbank A.Ş.	27.800,78
Anadolubank A.Ş.	79.056,89
Burgan Bank A.Ş.	45.778,78
Denizbank A.Ş.	455.566,9
HSBC Bank A.Ş.	127.316,3
ICBC Turkey Bank A.Ş.	51.014,22
ING Bank A.Ş.	337.449
QNB Finansbank A.Ş.	996.801
Şekerbank T.A.Ş.	569.551,6
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	251.839
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	2.989.655
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	2.191.770
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	2.057.593
Türkiye İş Bankası A.Ş.	3.402.078
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	1.358.189
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	1.626.846

3.Aşama: 1. aşamada hesaplanan ortalama vergi önceki karlar, bir önceki aşamada hesaplanan maddi varlıkların ortalama değerine bölünerek maddi varlıkların getirisi bulunur.

Tablo 11: Uygulama Kapsamındaki İşletmelerin Ort. Maddi Varlıkların Getirisi

Bankalar	Ort. Maddi Varlık Getirisi
Akbank T.A.Ş.	4,14
Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	0,69
Alternatifbank A.Ş.	2,99
Anadolubank A.Ş.	2,39
Burgan Bank A.Ş.	0,89
Denizbank A.Ş.	2,77
HSBC Bank A.Ş.	0,67
ICBC Turkey Bank A.Ş.	0,58
ING Bank A.Ş.	1,14
QNB Finansbank A.Ş.	1,25
Şekerbank T.A.Ş.	0,36
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	2,85
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	1,95
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	2,30
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	1,52
Türkiye İş Bankası A.Ş.	1,42
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	1,78
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	1,83

4.Aşama: Çalışma döneminde bankalar için maddi varlıkların getirisi hesaplanır. Daha sonra bankacılık sektöründeki ortalama maddi varlık getirisi hesaplanır. Sektör için hesaplanan ortalama değer bu model de referans olarak kullanılmaktadır.

Tablo 12: Uygulama Kapsamındaki Bankalar ile Sektörün Maddi Varlık Karlılık Oranları

Bankalar	Maddi Varlık Getirisi	Sektör Getirisi
Akbank T.A.Ş.	4,14	0,63
Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	0,69	0,63
Alternatifbank A.Ş.	2,99	0,63
Anadolubank A.Ş.	2,39	0,63
Burgan Bank A.Ş.	0,89	0,63
Denizbank A.Ş.	2,77	0,63
HSBC Bank A.Ş.	0,67	0,63
ICBC Turkey Bank A.Ş.	0,58	0,63
ING Bank A.Ş.	1,14	0,63
QNB Finansbank A.Ş.	1,25	0,63
Şekerbank T.A.Ş.	0,36	0,63
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	2,85	0,63
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	1,95	0,63
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	2,30	0,63
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	1,52	0,63
Türkiye İş Bankası A.Ş.	1,42	0,63
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	1,78	0,63
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	1,83	0,63

Yöntemde maddi varlıkların getirisinin hesaplanabilmesi amacıyla sektörün getiri ortalamaları kullanılmaktadır. Entelektüel sermayenin hesaplanmasına yönelik aşamaların devam edebilmesi için, işletmelerin maddi varlık karlılık oranlarının sektör ortalamasının üzerinde gerçekleşmesi gerekmektedir. Maddi varlık karlılık oranı, sektörün getiri oranlarının altında gerçekleşen bankalar için entelektüel sermaye hesaplanamamaktadır ve çalışma söz konusu bankalar için bu aşamada bırakılmaktadır. Bu bilgiler ışığında, ICBC ve Şekerbank için bu hesaplamanın devam ettirilemeyeceği görülmektedir.

5.Aşama: Her bir banka için getiri fazlası hesaplanır. Bunun için, sektörün ortalama maddi varlık karlık oranı, her bir bankanın ortalama maddi varlık değerleriyle çarpılır. Çıkan sonuç, sektördeki ortalama bir işletmenin, maddi varlıklardan kazanabileceği tutarı (normal kazancı) gösterir.

Bir sonraki adımda, elde edilen değer, bankaların birinci aşamada bulunan vergi öncesi kazançlarından çıkartılır ve sektördeki ortalama bir bankadan ne kadar fazla kar ettiği hesaplanır. Bu değer, brüt ek kazanç ya da getiri fazlası olarak tanımlanmaktadır.

Tablo 13: Uygulama Kapsamındaki Bankaların Normal Kazançları ve Brüt Ek Kazançları

Bankalar	Normal Kazanç	Brüt Ek Kazanç
Akbank T.A.Ş.	708.073,90	3.951.672,93
Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	233.349,10	24.247,71
Alternatifbank A.Ş.	17.514,49	65.656,69
Anadolubank A.Ş.	49.805,84	139.444,16
Burgan Bank A.Ş.	28.840,63	12.047,59
Denizbank A.Ş.	287.007,10	976.579,41
HSBC Bank A.Ş.	80.209,29	5.814,04
ING Bank A.Ş.	212.592,90	175.275,24
QNB Finansbank A.Ş.	627.984,60	620.407,37
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	158.658,60	560.501,54
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	1.883.483	3.974.159,21
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	1.380.815	3.682.101,55
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	1.296.284	1.837.146,63
Türkiye İş Bankası A.Ş.	2.143.309	2.712.933,23
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	855.658,90	1.569.007,69
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	1.024.913	1.955.497,92

6.Aşama: Bir önceki aşamada hesaplanan ek getiri tutarı brüt durumda olduğu için, bu aşamada ek getiri, vergi oranları ile çarpılır. Vergi sonrası getiriye elde etmek için, çarpım sonucu elde edilen değer, brüt ek getiriden çıkartılır. Bu tutar, maddi olmayan varlıklara atfedilecek primdir.

Uygulama kapsamındaki işletmelerin hepsi, tüzel kişilikleri nedeniyle

kurumlar vergisine tabiidir. Çalışmanın bu aşamasında, hesaplamaların yapılması için kullanılacak vergi oranı; her işletmenin kurumlar ve gelir vergisi mevzuatında yer alan istisna ve muafiyetler kapsamında vergi yükümlülüğünün farklı olacağına bilgisinin yanında, tüm işletmeler için, 2006 yılından beri değişmeyen oran, %20 olarak dikkate alınmıştır.

Tablo 14: Uygulama Kapsamındaki İşletmelerin Net Ek Kazançları

Bankalar	Net Ek Kazanç
Akbank T.A.Ş.	3.161.338,34
Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	19.398,17
Alternatifbank A.Ş.	52.525,35
Anadolubank A.Ş.	111.555,32
Burgan Bank A.Ş.	9.638,07
Denizbank A.Ş.	781.263,53
HSBC Bank A.Ş.	4.651,23
ING Bank A.Ş.	140.220,19
QNB Finansbank A.Ş.	496.325,89
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	448.401,23
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	3.179.327,36
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	2.945.681,24
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	1.469.717,30
Türkiye İş Bankası A.Ş.	2.170.346,58
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	1.255.206,15
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	1.564.398,33

7.Aşama: 6. aşamada hesaplanan primin bugünkü değeri hesaplanır. Net bugünkü değeri bulmak için prim işletmelerin sermaye maliyetine bölünebilir. Elde edilen sonuç, işletmelerin “Hesaplanmış Maddi Olmayan Değeri”dir.

Entelektüel sermaye değeri, ağırlıklı ortalama sermaye maliyeti ile belirlenmektedir. Sermaye maliyeti, işletmelerin sermaye yapısı, kar dağıtım politikası, faiz oranları gibi koşullardan etkilenmekte ve işletmeye özgü bir değer olarak oluşmaktadır.

Çalışmanın bu aşamasında, uygulama kapsamındaki her bir bankaya özgü sermaye maliyetinin hesaplanması, gerek zaman gerekse tezin kapsamı bakımından kısıtlılık oluşturmakta; uç değerlerin ortalama değeri etkileyebilecek olmasına rağmen,

ağırlıklı ortalama sermaye maliyetinin tüm bankalar için Merkez Bankası'nın bankalara uyguladığı avans oranlarının ortalaması olan 0,155 kullanılmıştır.

Tablo 15: Uygulama Kapsamındaki İşletmelerin Hesaplanan Entelektüel Sermaye Tutarları

Bankalar	Net Ek Kazanç	AOSM	Entelektüel Sermaye
Akbank T.A.Ş.	3.161.338,34	0,155	490.007,40
Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	19.398,17	0,155	3.006,71
Alternatifbank A.Ş.	52.525,35	0,155	8.141,43
Anadolubank A.Ş.	111.555,32	0,155	17.291,08
Burgan Bank A.Ş.	9.638,07	0,155	1.493,90
Denizbank A.Ş.	781.263,53	0,155	121.095,80
HSBC Bank A.Ş.	4.651,23	0,155	720,94
ING Bank A.Ş.	140.220,19	0,155	21.734,13
QNB Finansbank A.Ş.	496.325,89	0,155	76.930,51
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	448.401,23	0,155	69.502,19
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	3.179.327,36	0,155	492.795,70
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	2.945.681,24	0,155	456.580,60
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	1.469.717,30	0,155	227.806,20
Türkiye İş Bankası A.Ş.	2.170.346,58	0,155	336.403,70
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	1.255.206,15	0,155	194.557
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	1.564.398,33	0,155	242.481,70

En düşük entelektüel sermaye değeri 1493 ile Burgan Banka aittir. Burgan Bankı takiben 3006 ile Albaraka Türk Katılım Bankası ve 8141 ile Alternatifbank gelmektedir.

Devlet bankaları ile özel bankaların entelektüel sermaye değerlerine bakıldığında, devlet bankalarının veya özel bankaların daha yüksek veya daha düşük değere sahip olduğu gibi bir yorum yapılabilecek belirgin bir sıralama görülmemektedir.

Ayrıca incelenen bankalar arasında bulunan tek katılım bankası olan Albaraka Türk Katılım Bankasının'da konvansiyonel bankalara kıyasla entelektüel sermaye değerinin büyük miktarda düşüklük gösterdiği görülmektedir. Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyetleri tüm bankalar için aynı ve sabit Kabul edildiğinden, hesaplanmış olan Net Ek Kazanç miktarları, entelektüel sermaye tutarlarının yüksekliğini doğrudan

belirleyen bir etken olmuştur.

Hesaplanan entelektüel sermaye sonuçlarına bakıldığında, en yüksek entelektüel sermaye değeri 492.795 ile Ziraat Bankasına ait olduğu görülmektedir. Ziraat bankasını takiben, 490.007 ile Akbank ve 456.580 ile Garanti Bankası gelmektedir.

Tablo 16: Bankaların Entelektüel Sermayeleri İle MDV ve VÖK Verilerinin Oranlanması

BANKALAR	Entelektüel Sermaye/MDV	Entelektüel Sermaye/VÖK
Akbank T.A.Ş.	0,435	0,105
Alternatifbank A.Ş.	0,292	0,097
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	0,275	0,096
Denizbank A.Ş.	0,265	0,095
Anadolubank A.Ş.	0,218	0,091
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	0,208	0,090
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	0,164	0,084
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	0,149	0,081
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	0,143	0,080
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	0,110	0,072
Türkiye İş Bankası A.Ş.	0,098	0,069
QNB Finansbank A.Ş.	0,077	0,061
ING Bank A.Ş.	0,064	0,056
Burgan Bank A.Ş.	0,032	0,036
Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	0,011	0,017
HSBC Bank A.Ş.	0,005	0,008

Bankaların Maddi Duran Varlıkları, entelektüel sermaye tutarlarına oranlandığında en yüksek oranın (0,435) Akbank'a ait olduğu tespit edilmiştir. En düşük oranın ise (0,005) HSBC Bank'a ait olduğu görülmektedir. Yani Akbank'ın maddi duran varlıklarının %43'ü kadar, HSBC Bank'ın ise %0,05'i kadar entelektüel sermaye varlığına sahip olduğu söylenebilir. Dolayısı ile Entelektüel Sermaye/MDV oranlamasına göre bankalar arasındaki sıralama, bankaların entelektüel sermaye miktarlarına göre sıralamasından farklılık göstermektedir.

Bankaların Vergi Öncesi Kar tutarları ile entelektüel sermayelerinin oranlanmasına bakıldığında ise yine en yüksek oranın (0,105) Akbank, en düşük oran

ise (0,008) HSBC Bank'a ait olduğu görülmektedir. Yani Akbank'ın vergi öncesi karlarının %10,3' kadar, HSBC Bank'ın ise %0,08'i kadar entelektüel sermaye varlığına sahip olduğu söylenebilir. Bununla birlikte maddi duran varlıklara göre yapılan oranlama ile vergi öncesi kar tutarlarına göre yapılan oranlamadaki sıralamanın aynı olduğu da tespit edilmiştir.

6. SONUÇ

Küreselleşme, teknolojik gelişmeler ve artan rekabet ortamı işletmeleri kar odaklı üretim ve yönetim anlayışından ziyade daha katma değerli ürün, yöntem ve süreç anlayışına doğru itmiştir. Katma değere dayalı süreçler ise işletmeleri maddi varlık yatırımları yerine maddi olmayan varlıklara yönelmesine neden olmuştur. Bu maddi olmayan varlıklar, işletmenin piyasa değerini oluşturan en büyük etmenlerden olup, genel manada işletmelerin entelektüel sermayeleri olarak adlandırılmaktadır.

Bankacılık sektörü, maddi yatırımları açısından ağır üretim sektörlerine nazaran daha düşük maddi varlık yatırımlarına gereksinim duymaktadır. Bu bakış açısıyla da incelendiğinde, bankacılık sektörünün piyasa değerleri ve defter değerleri arasındaki farklılık, dolayısı ile entelektüel sermaye tutarları, yüksek oranlarda oluşması beklenmektedir. Bununla beraber, bankacılık sektörünün kullandığı enstrümanların sınırlılığı ve faiz oranlarının çok farklılık göstermemesi açısından düşünüldüğünde, entelektüel sermayenin de alt unsurları olan insan sermayesi, yapısal sermaye ve ilişki sermaye gibi maddi olmayan kıymetlerin, müşteri kazanımı ve tutundurulması açısından da sektörde büyük önem arz ettiği söylenebilir.

Entelektüel sermayeyi hesaplamada bugüne kadar bir çok yöntem geliştirilmiş olup, bu yöntemlerin hepsi de çeşitli değer ve oranlar aracılığı ile bu ölçümü yapmaktadır. Bu yöntemlerden biri olan ve Türkiye bankacılık sektöründe bu çalışmadan önce uygulanmamış olan “Hesaplanmış Maddi Olmayan Varlık Yöntemi”, firmaların vergi öncesi karlılıkları ve maddi duran varlık yatırımları ile hesaplanmaktadır.

Bu çalışmada yapılan hesaplamalar ile sektör ortalama karlılığı %63 olarak tespit edilmiş ve firmaların entelektüel sermayeleri, 7 basamaklı Hesaplanmış Maddi Olmayan Varlık Yöntemi ile tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular göstermektedir ki, Akbank, Ziraat Bankası, Garanti Bankası ve İş Bankası entelektüel sermaye varlığı açısından en yüksek değerlere sahiptirler. En düşük entelektüel sermaye varlığı ise HSBC, Burgan Bank, Alternatif Bank ve Albaraka bankalarında görülmektedir. En yüksek ve en düşük entelektüel varlığa sahip bankaların yapıları incelendiğinde, bankanın devlet bankası veya özel banka olması arasında entelektüel varlık miktarını

etkileyen belirgin bir etken görülmemektedir. Her iki banka grubu içinde de kamu ve özel sektör bankaları en yüksek entelektüel varlık sahibi bankalar arasında yer almışlardır. Aynı şekilde katılım bankası veya mevduat bankası olması arasında da belirgin bir farklılık bulunmamaktadır.

Yöntemin de doğası üzere, yüksek entelektüel varlığa sahip bankaların, sektör ortalama getirisi de dikkate alındığında, entelektüel varlığa ulaşmalarının, maddi duran varlıklarının karlılıkları üzerindeki payı ile oluştuğu, dolayısıyla maddi varlık karlılık oranlarının yüksek olduğu bankaların, entelektüel varlık miktarı olarak da daha yüksek oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Analizler neticesinde elde edilen entelektüel sermaye varlıkları yalnızca tutar olarak yorumlandığında Ziraat Bankasının en yüksek entelektüel sermaye varlığına sahip olmasının yanı sıra, bankaların sahip oldukları maddi olmayan varlıklarının ve vergi öncesi karlarının, entelektüel sermaye varlıklarına oranlanmasında ise 7. basamakta oluşan sıralama değişmektedir.

Buna göre, maddi olmayan varlıkları ve vergi öncesi karları başına en yüksek entelektüel sermaye oranı Akbank'a aittir. En düşük oran ise HSBC Bank'a aittir. Dolayısı ile, her bir birim maddi varlığı ve vergi öncesi karı başına entelektüel sermaye üretebilme kapasitesi olarak en başarılı bankanın Akbank olduğu söylenebilir.

Aynı zamanda, maddi varlıklara ve vergi öncesi karlara göre entelektüel sermayenin oranlanması ile elde edilen sıralamaların aynı olması da, bankaların maddi varlıkları başına kar üretme kapasiteleri ile maddi varlıkları başına entelektüel sermaye üretme kapasitelerinin kıyaslamasının aynı olduğunu göstermektedir.

Yani, sahip olduğu maddi varlık başına sahip olduğu entelektüel sermaye varlığı yüksek olan bankalar, maddi varlıkları başına daha yüksek kazanç da elde etmektedirler. Dolayısı ile bu sonuç, entelektüel sermayenin, rekabet avantajı sağlamada ne derece etkin olduğu ile ilgili bilgi vermektedir.

Daha derinlemesine araştırmalar yapmak isteyen araştırmacılar, diğer entelektüel sermaye hesaplama yöntemlerini de bankacılık sektörü üzerinde uygulayarak, kıyaslanabilir sonuçlar elde edebilirler.

8. KAYNAKÇA

- Acar, U. (2015). Türkiye'de Bankacılık Sektörüne Yabancı Sermaye Girişi ve Vergilendirilmesi. T.C Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, 22-46.
- Akdemir, A. (1998), Entelektüel Sermaye Konseptinin İşletmecilik Anlayışındaki Dönüşümleri, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3 (3), 63-72.
- Akkuş, H. T. (2017). Türk Bankacılık Sektöründeki Katılım Bankalarının Finansal İstikrarının Stres Testi Yöntemi İle Analizi. T.C Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe ve Finansman Bilim Dalı, 15-16.
- Akpınar, A.T. (2000), Entelektüel Sermaye Kavramı, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (1), 51-59
- Aksu, B. (2016). Yatırım Bankacılığı ve Türkiye'deki Gelişimi. T.C Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı, 11-27
Albaraka'yı Tanıyın. 4 .6. 2018 tarihinde <https://www.albaraka.com.tr> adresinden alındı
- Akyüz, F. (2011). İnsan ve Bilgi Ekseninde Entelektüel Sermayenin Etkin Yönetimi. İstanbul: THY Teknik A.Ş.
- Alagöz vd., "Bilgi Toplumunda Entelektüel Varlıklar ve Raporlanması", Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt 9, Sayı 11, 2007, s.167-184
- Arikboğa, F. Şebnem, (2003) "Entelektüel Sermaye", İstanbul, Derin Yayınları.
- Aslanoğlu, S. ve Zor, İ. (2006), Bilgi Varlıklarının Değerlemesi: Entelektüel Sermaye Ölçüm ve Değerleme Modelleri; Karşılaştırmalı Bir Analiz, Muhasebe ve Finansman Dergisi, (29), 152-165.
- Aşıkoğlu, R. ve Aşıkoğlu, M. (1998), Bilgi Toplumuna Geçiş Sürecinde Entelektüel Sermayenin İşletmenin Piyasa Değerine Etkisi, Eskişehir Anadolu

Üniversitesi İİBF Dergisi, 14(1-2), 569.

Ayzit, G. (2006). Rekabet Avantajı İçin Entelektüel Sermayenin Modellenmesi Ve Bir Uygulama Çalışması. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa.

Bayer, E. (2005), Entelektüel Sermaye Ve Bileşenlerinin İşletmelerin Kurumsallaşma Süreçlerine Etkilerinin Geliştirilmesinde Yöneticilerin Liderlik Rollerinin Belirlenmesi, Yönetim Bilimleri Dergisi, 3(1), 91-103.

Bayraktar, C. (2007). Bilgi Toplumuna Geçiş Sürecinde Entelektüel Sermaye Ve Türkiye. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Bontis, N. (2001) "Assessing Knowledge Assets: A Review of the Models Used to Measure Intellectual Capital", Journal of Management Reviews, Cilt: 3, Sayı: 1, s. 41-60.

Boratav, K. (2006). Türkiye Ekonomisi, İstanbul: İmge Yayınları.

Brooking, A. (1997). "The Management of Intellectual Capital", Long Range Planning, Cilt: 30, Sayı: 3, s. 364-365.

Bulut, K. (2015). Türkiyede Bankacılık Sektörünün Finansal Yapısı ve Bu Yapının Müşteri Tercihine Etkisi. T.C İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 3-24.

Büyüközkan, G. (2010). Bilgi Yönetimi ve Uygulamaları "Entelektüel Sermaye ve Yönetimi". İstanbul: Papatya Yayıncılık, 71-96.

Chen, M. C., Cheng, S. J., ve Hwang, Y. (2005). "An Empirical Investigation of the Relationship Between Intellectual Capital and Firms' Market Value and Financial Performance". Journal of Intellectual Capital, 6(2), 159-176

Clarke, M., Seng, D., ve Whiting, R. H. (2011). "Intellectual Capital and Firm Performance in Australia". Journal of Intellectual Capital, 12(4), 505-530.

- Coşan, Ş. (2016). Kurumsal ve Ticari Bankacılık Açısından Katılım Bankalarının Etkinliğinin Ölçülmesi. T.C Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 45-46.
- Çalık, E. B. (2016). Geleneksel Bankalar ile Katılım Bankalarının Finansal Performanslarının Basel 3 Kriterleri Açısından Kıyaslanması. T.C Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İşletme Bilim Dalı, 18-19.
- Çalışkan, A. (1999). Bilgiye Dayalı Organizasyonlarda İlke Merkezli Dönüşümünün Entelektüel Sermayeyi Geliştirme Yönelimi ve Arçelik A.Ş.'ne İlişkin Stratejik Uygulama Yönergesi. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Çavuşgil, T., (1997), "Entelektüel Sermaye ve Entelektüel Örgüt", Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Dergisi, 2(2), 226-232.
- Çelik vd., "Entelektüel Sermayenin İşletme Bazında Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi, Muhasebe ve Denetime Bakış, TURMOB, Yıl.1 Sayı.2 Ankara: Ekim 2000, s.111-118.
- Çelikkol, Hakan, (2008) "Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi", R. Aşkoğlu (Ed) içinde, s. 60-90.
- Çıkrıkçı, Mustafa, DAŞTAN, Abdulkerim; "Entelektüel Sermayenin Temel Finansal Tablolar Aracılığıyla Sunulması", Bankacılar Dergisi, Türkiye Bankalar Birliği, Sayı: 43, Aralık 2002, s.18-32.
- Çobanoğlu, M. U. (2018). Türkiye'de Yaşanan Ekonomik Krizlerin İstihdam Üzerine Etkisi: Bankacılık Sektörü Örneği (1990-2012). T.C Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Endtirtüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri Anabilim Dalı, 52-70.
- Demirkol, İ. (2007). Entelektüel Sermayenin Firma Değerine Etkisi ve İMKB'de Sektörel Uygulamalar. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu.

Edvinsson, Leif, (1997) "Developing Intellectual Capital at Skandia", Long Range Planning, Cilt: 30, Sayı: 3, s. 366-373.

Ercan, K.; Öztürk B. ve Demirgüneş, K. (2003). Değere Dayalı Yönetim ve Entelektüel Sermaye. Ankara: Gazi Kitabevi.

Ertay, F.C. ve Coşkun, M., (2005), Turizm İşletmelerinde Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi ve İMKB'deki Turizm Şirketlerinde Ampirik Bir Uygulama, S.Ü İ.İ.B.F Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 5(10), 121-138.

Ertay, H. İ. (2014). Bankacılık Sektörünün Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Üzerine Nedensellik Analizi. T.C Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, 17-22. Geçmişten Bugüne Kuveyt Türk. 4. 6.2018 tarihinde <https://www.kuveytturk.com.tr> adresinden alındı.

Ertuğrul, Murat; Entelektüel Sermayenin Firma İşletme Değeri Üzerine Etkisi ve Bir Uygulama, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2000.

Esenkal, Hasan Tolga; "Entelektüel Sermaye Ölçüm ve Raporlama Yöntemleri: Güncel Kurumsal Karne Modelleri Arasında Bir Karşılaştırma" T.C İstanbul Teknik Üniversitesi, Endüstri Mühendisliği, Yüksek Lisans Tezi 2006.

Firer, S., Ve Mitchell Williams, S. (2003). "Intellectual Capital And Traditional Measures Of Corporate Performance". Journal Of Intellectual Capital, 4(3), 348-360.

Giray, G. (2013). Entelektüel Sermayenin Finansal Tablolarda Raporlanmasına İlişkin Yaklaşımlar Ve Değerlendirilmesi. T.C.Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe-Finansman Bilim Dalı, 17-18.

Gödeş, M. (2016). Basel 3 Kriterlerinin Katılım Bankacılığına Etkileri Türkiye Örneği. T.C Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü

Bankacılık Ana Bilim Dalı, 79-80.

Gökçen, Gürbüz, (2004) “Ekonomik Katma Değer (EVA)”, MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 24, s. 105-109.

Hazhbari, S. (2014). Entelektüel Sermaye Oluşumu Ve Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, 9-10.

Hazıroğlu, T. (2015). Katılım Ekonomisi ve Katılım Bankacılığı. T.C İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Uluslararası Finans ve Katılım Bankacılığı Bilim Dalı, 110-129.

Kanıbir, H. (2004), Yeni Bir Rekabet Gücü Kaynağı Olarak Entelektüel Sermaye Ve Organizasyonel Performansa Yansımaları, Havacılık Ve Uzay Teknolojileri Dergisi, 1(3), 77-85.

Kaplan, S. Robert, David P. Norton, (1999) “Balanced Scorecard: Şirket Stratejisini Eyleme Dönüştürmek”, Çeviren: Serra Egeli, İstanbul, Sistem Yayıncılık.

Karacan, S. , (2004), Entelektüel Sermaye ve Yönetimi, ISMMMO Yayın Organı Mali Çözüm Dergisi, (69), 177-199.

Karacan, Sami; Entelektüel Sermayenin Muhasebeleştirilmesi ve Finansal Tablolarda Sunulması, Orient Yayınları, 2007.

Karaduman, M. (2016). Türkiye Bankacılık Sistemindeki Mevduat Bankaları ile Katılım Bankalarının Finansal Oranlar Açısından Lojistik Regresyon Analizi ile Değerlendirilmesi. T.C Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, 4-63.

Karhan, C. (2015). Katılım Bankacılığı ve Türkiye'deki Katılım Bankalarının Etkinlik ve Verimliliklerinin Ölçülmesi. T.C Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, 25-26.

Kaupelyte, D., & Kairyte, D. (2016). Intellectual Capital Efficiency Impact On

European Small And Large Listed Banks Financial Performance.
International Journal Of Management, Accounting And Economics, 3(6),
367-377.

Kerimov, R. (2011). Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi, Raporlanması Ve İşletme Performansına Etkisi: Örnek Bir Uygulama. T.C Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, 8-9.

Keskin vd., (Kasım 2008). 50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye'de Bankacılık Sistemi (1958-2007). Türkiye Bankalar Birliği, 1-104.

Kur'an-I Kerim Meali. (2018). 03 29, 2018 Tarihinde [Http://Kuran.Diyaret.Gov.Tr](http://Kuran.Diyaret.Gov.Tr) Adresinden Alındı

Kutlu, H Sisteminde Raporlanabilir Mi? H.Ü. İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 27(1), 235-240. A. (2009). Entelektüel Sermaye: Türkiye Muhasebe.

Maditinos, D., Chatzoudes Intellectual Capital On Firms' Market Value And Financial Performance". Journal Of Intellectual Capital, 12(1), 132-151., D., Tsairidis, C., Ve Theriou, G. (2011). "The Impact Of

Meydan, C. Ve Yıldız, S. ,(2014),Şirketlerin Entelektüel Sermayesi ve Kredi Derecelendirme Notu Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi,(23),95-112.

Mouritsen, Jan, H. T. Larsen, P. N. Bukh, (2001) "Valuing the Future: Intellectual Capital Supplements at Skandia", Accounting, Auditing and Accountability Journal, Cilt: 14, Sayı: 4, s. 399-422.

Nadeem, M., Gan, C., ve Nguyen, C. (2016, April). "Intellectual Capital and Firm Performance: Static or Dynamic Estimation: Evidence From the UK". In ECIC2016-Proceedings of the 8th European Conference on Intellectual Capital: ECIC2016 (p. 178). Academic Conferences and publishing limited.

Okay, H. (2015, 4 18). Entelektüel Sermaye. Dünya, 1-5.

- Ölçer, F. Ve Şanal, M., (2007), İşletmelerde Entelektüel Sermaye Yönetimi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16(1), 479-500.
- Ölçer, Y. F., & Şanal, M. (2007). İşletmelerde Entelektüel Sermaye Yönetimi. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 480-481.
- Önal vd., (2006) “Piyasa Katma Değeri (MVA) ile Finansal Performans Ölçütleri Arasındaki İlişkinin Ölçülmesi: İMKB’ye Kote 5 Turizm İşletmesi Üzerine Bir Uygulama”, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Cilt: 6, Sayı:20, s. 13-30.
- Önce, Saime; Muhasebe Bakış Açısı İle Entelektüel Sermaye, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No 1100, 1999.
- Özgür, E. (2007). Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği Ve Mevduat Bankaları İle Rekabet Edebilirliği. Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 51.
- Özkan, M. (Haziran 2011). Türkiyede Bankacılık Sektörünün Gelişimi ve Krizler Sonrası Rekabet Yapısı. T.C Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 6-108.
- Papatya, G., (1999), Postmodern Sürecin Yeni Rekabet Normu: Entelektüel Sermaye Gerçeği, Kalite Show Dergisi, (37), 58-61.
- Parlakaya, Raif, (2003) “Maliyet ve Performans Yönetim Aracı Olarak Tümlleşik Faaliyet Tabanlı Maliyetleme ve Ekonomik Katma Değer Sistemi”, Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 2, s. 73-87.
- Pilkova, A., Volna, J., Papula, J., Ve Holienka, M. (2013, January). “The Influence Of Intellectual Capital On Firm Performance Among Slovak Smes. In Proceedings Of The 10th International Conference On Intellectual Capital, Knowledge Management And Organisational Learning (ICICKM-2013) (Pp. 329-338).
- Pulic, Ante, (2004) “Intellectual Capital – Does It Create or Destroy Value?”,

Measuring Business Excellence, Cilt: 8, Sayı: 1, s. 62-68.

Purohit, H., & Tandon, K. (2017). Intellectual Capital Efficiency Of Indian Firms: An Empirical Analysis. IUP Journal Of Knowledge Management, 15(3), 44-65.

Rodov, İrena, Philippe Leliaert, (2002) “FiMIAM: Financial Method of Intangible Assets Measurement”, Journal of Intellectual Capital, Cilt: 3, Sayı: 3, s. 323-336.

Singh, R. D., & Narwal, K. P. (2016). An Examination Of The Relationship Between Intellectual Capital Efficiency And Financial Performance. South Asian Journal Of Management, 23(3), 78-101.

Stahle, P., Stahle, S., Ve Aho, S. (2011). Value Added Intellectual Coefficient (VAIC): A Critical Analysis. Journal Of Intellectual Capital, 12(4), 531-551.

Stewart, Thomas, (Çev.) Elhüseyni Nurettin; Entelektüel Sermaye Kuruluşların Yeni Zenginliği, Mess Yayın No 258, 1997.

Sungur, O. (2010). Türkiye'de Yönetici Demografik Faktörlerinin Mevduat Bankacılığı Performansına Etkisi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Yüksek Lisans Programı, 26-29.

Sümer, G. (2016). Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi ve AB Bankacılık Sektörü İle Karşılaştırılması. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 485-508.

Sveiby, Karl Erik, (1997) “The New Organizational Wealth: Managing and Measuring Knowledge-Based Assets”, San Francisco, Berrett-Kohler Publishers.

Sveiby, Karl Erik, (2001) “The Intangible Assets Monitor”, (Et:18.01.2018), <http://www.sveiby.com/articles/CompanyMonitor.html>

Şamiloğlu, F., (2006), Entelektüel Sermaye: İMKB'de Hisse Senetleri İşlem Gören Bankalar Üzerine Bir Uygulama, Muhasebe ve Finansman Dergisi, (31), 78-89.

Şamiloğlu, F. (2002). Entelektüel Sermaye. Ankara: Gazi Kitabevi.

Temelli vd., (2017). Dünyada, Avrupa'da ve Türkiye'de Katılım Bankacılığı.

Tenekeci, M. (2017). Katılım Bankacılığının Finansal İstikrara Etkisi: Türkiye Örneği. T.C KTO Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı, 11-12.

Terzioğlu, F. (2007). Aliya İzzetbegoviç İslam Deklarasyonu. F. Terzioğlu içinde, Aliya İzzetbegoviç İslam Deklarasyonu (D. Ademi, Çev., s. 54-55). İstanbul: Fide Yayınları.

Tuhan, A. (2014). Katılım Bankacılığı ve Türkiye Uygulamaları. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ana Bilim Dalı, 10-12.

Tunç, H. (2010). Katılım Bankacılığı Felsefesi, Terorisi ve Türkiye uygulaması. İstanbul: Nesil Yayın Grubu.

Türkiye Finans Hakkında. 4. 6. 2018 tarihinde [ttps://www.turkiyefinans.com.tr/tr](https://www.turkiyefinans.com.tr/tr) adresinden alındı.

Türkiye Katılım Bankalar Birliği. 04. 01. 2018 tarihinde Türkiye Katılım Bankalar Birliği Tarihçesi: www.tkbb.org.tr adresinden alındı

Uçkaç, A. (2010, Ocak-Haziran). Türkiye'de Neoliberal Ekonomi Politikaları ve Sosyo Ekonomik Yansımaları. Maliye Dergisi (158), 425-427.

Uzay vd., "Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi: Mobilya Sektöründe Karşılaştırılmalı Bir Uygulama Örneği", Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı 20, 2003, s.163-181.

Üç, Mustafa; "Entelektüel Sermayenin Oluşumu ve Ölçülmesi Afyonkarahisar İli Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama", T.C Afyon Kocatepe Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2005.

Vakıf Katılım'ı Tanıyın. 4. 6. 2018 tarihinde <https://www.vakifkatilim.com.tr> adresinden alındı.

Van Den Berg, H. (2002) “Models of Intellectual Capital Valuation: A Comparative Evaluation, s. 1-33

Yalama, A. (2005). Entelektüel Sermayenin Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC) İle Ölçülmesi ve Veri Zarflama Analizi (DEA) Yöntemi Analizi Kullanılarak Karlılığa Etkisinin Sınanması: İMKB’ ye KOTE Bankalarda Uygulanması. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Yereli vd., (2005) “Entelektüel Sermayeyi Ölçme ve Raporlama Yöntemleri”, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 2, s. 17-29.

Yetiz, F. (Nisan 2016). Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık Sistemi. Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 107-115.

Yıldız, S, (2010), Entelektüel Sermaye Faaliyet Raporu Önerisi: Özel Sermayeli Mevduat Bankalarında Bir Araştırma, Bankacılar Dergisi, (75), 34-50.

Yörük, M. (2008) “Entelektüel Sermaye ve Unsurlarının, İMKB’de İşlem Gören Otomotiv Sektörü Firmalarının Finansal Performansı Üzerine Etkisi”, Gaziosmanpaşa Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt: 22, Sayı: 2, s. 397-413.

Yücel, R (2013), KİT’ler ve Entelektüel Sermayenin İşletmelere Katkısı: (1923-1939) Dönemine Ait Bir İnceleme, Ankara Barosu Dergisi, (1).

Ziraat Katılım Bankası Hakkında. 4 .6, 2018 tarihinde www.ziraatkatilim.com.tr: <https://www.ziraatkatilim.com.tr> adresinden alındı